

9222

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ

κ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΔΕΩΝΗ
30—Οδός Περικλέους—30
1930

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Γ.Δ της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Αρ. εισ. 9222

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ

κ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΡΓΟΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

.....

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ
30 - Οδός Περικλέους - 30

1930

Ε.γ.Δ της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΈΡΓΩΝ ΤΟΥ κ. Ι. Ι. ΒΕΟΔΑΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

‘Ο ύποψήφιος, ώς δηλοί ἐν τῷ βραχυτάτῳ σημειώματι τῷ συναπτομένῳ εἰς τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ, ἔφοιτησεν εἰς τὴν Ριζάρδειον Σχολὴν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Βιέννης καὶ τέλος τῆς Ἀϊδελβέργης, ὅπου καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας.

Διατριβὰς δ’ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Σχολὴν πέντε, ἢ; ἀναλύομεν ἐν τοῖς ἐπομένοις κατὰ τὴν χρονολογικὴν τάξιν τῆς ἔκδόσεως αὐτῶν. Καὶ λέγω ὅτι ἀναλύομεν, διότι τῆς κριτικῆς ἔργασίας μετέσχε καὶ ὁ συνάδελφος κ. Κ. Λογοθέτης. ‘Ως ἐδήλωσα ἐν τῇ συνεδρίᾳ, καθ’ ᾧν ἀνετέθη εἰς ἐμὲ ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἡ εἰσήγησις, ὁ νόμος ἐν οἷς ἀρθροις διαλαμβάνει περὶ δοκιμασίας ὑποψηφίων ὑφηγητῶν δεῖται μεταρρυθμίσεως. Εἰς καθηγητὴς δὲν ἀρκεῖ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὅταν μάλιστα ὑπάρχωσι πολλαὶ πραγματεῖαι πρὸς κρίσιν καὶ ἡ κρίσις γίνηται κατὰ τὸν χρόνον τῶν μαθημάτων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ Σχολὴ συνιδοῦσα τὸ ὄρθδον τῶν παρατηρήσεων ἀπεφάσισε παμψηφεὶ νὰ ζητήσῃ τῶν περὶ ὃν ὁ λόγος ἀρθρων τὴν μεταρρύθμισιν.

“*Platons Dialektik des Seins*”,

‘Ἐν διεξοδικῷ προλόγῳ ποιεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐκτενῆ λόγον περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, περὶ διαλεκτικῆς καὶ ἰδεῶν, ἴστορίας καὶ φιλοσοφίας, ὃς ὁρίζει κατὰ

τὸν κρατοῦντα παρὰ τοῖς νέοις Καντιακοῖς τῷπον. Ἀποφαίνει δὲ τὸ πέρας ώς τὴν ωντότηταν καὶ τὴν ὀφέλειαν, ώς τὸ ὅλον κράτος τῶν ἴδεων. Διὸ καὶ ἀναπτύσσει τὰ κατὰ τὸ πέρας, (ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ ἀπειρον) ἐν σειρᾷ κεφαλαίων. Οὗτος ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ ἔξετάζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Φιλήβου τὸ πέρας ώς ὅρος τῆς γνώσεως, καθ' ὃσον αὗτη εἶναι τέρμα τοῦ λογικῶς ἀπείρουν. Τὸ πέρας καὶ τὸ ἀπειρόν συναποτελοῦσι τὸ τρίτον μεικτὸν εἶδος ὄντων, ὅπερ ἐμφαίνει πανταχοῦ κόσμον καὶ τάξιν. Ἐν ἀκολουθίᾳ πρὸς ταῦτα διερευνᾶται ἡ ἔννοια τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου καὶ διακρίνονται τὰ εἴδη τῆς γνώσεως. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ παρίσταται τὸ πεπερασμένον ώς μεικτὸν καὶ δὴ ώς ὑποκείμενον τῆς γνώσεως, καθ' ὃσον ἡ κρίσις ἔχει προϋπόθεσιν τὴν κοινωνίαν τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τῆς ἴδεας. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ συμπλέκονται παντοῖα ζητήματα, ἀτινα καὶ σχοτεινῶς ἐκτίθενται καὶ χαλαρῶς πρὸς ἄλληλα συνάπτονται, ὥστε νὰ μὴ ἄγωσι μετὰ λογικῆς ἀκολουθίας εἰς τὸ ζητούμενον. Τὸ αὐτὸν ἵσχει καὶ περὶ τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου, ἐν ᾧ ἔξετάζονται διάφοροι προσδιορισμοὶ τοῦ «εἶναι», παρίσταται ἡ ἴδεα ώς τὸ ἀρχέγονον καὶ ὑποτυποῦνται τοῦ λόγου τὰ δρια, ών πέρα ἀρχεται ἡ μυθολογία καὶ ἡ ποίησις. Μετὰ σύντομον δὲ παρέκβασιν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Πρωταγόρου ἀναφερομένην ἐφαρμόζει ὁ συγγραφεὺς τὴν περὶ πέρατος καὶ ἀπείρου ψεωρίαν τὸ μὲν εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ δὴ καὶ τὴν πολιτείαν (ώς οὖσαν κίνησιν ἐκ τοῦ ἀπείρου εἰς τὸ πέρας) τὸ δὲ εἰς τὴν ψυχὴν ώς τὸ κατ' ἔξοχὴν πέρας. Τέλος διαλαμβάνει ἐν ἴδιῳ κεφαλαίῳ περὶ ἔρωτος, ὅστις τείνει πρὸς τὸ πέρας τὸ ἀπεργαζόμενον τὴν συμμετρίαν καὶ ἀρμονίαν. Ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ παρέχονται οὐχὶ μᾶλλον πλατωνικαὶ ψεωρίαι ἡ νεώτεραι περὶ «συνειδήσεως» καὶ λόγου δοξασίαι, οἵας εὑρίσκομεν ἀνεπτυγμένας εὑρύτερον ἐν ἐτέρᾳ τοῦ συγγραφέως πραγματείᾳ.

Εἰ καὶ ποιεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐνιακοῦ παραπομπᾶς εἰς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, ὅμως οὔτε λαμβάνει αὐτὰς πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν οὔτε δρυπῆς ἐρμηνεύει, ὅπότε θὰ ἥδυνατο νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ παράσχῃ σαφῆ καὶ ἀκριβῆ τοῦ πλατωνικοῦ φιλο-

σοφήματος ἔννοιαν. Περιπίπτει δηλαδὴ εἰς τὸ ὑπὸ πολλῶν, ὡς μὴ ὕφελε, καὶ μάλιστα νεωτέρων διαπραττόμενον ἀμάρτημα τοῦ θεωρεῖν τὰ ἀρχαῖα φιλοσοφήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν νεωτέρων καὶ κατ’ ἀκολουθίαν τοῦ ὑποβάλλειν εἰς τοὺς παλαιοὺς φιλοσόφους ἄλλότρια ἐκείνων διανοήματα. Οὗτο π.χ. ἀναφέρει εἰς τὸν Πλάτωνα πρόβλημα κρίσεως καὶ λόγου, διάκρισιν ψυχολογίας καὶ λογικῆς, τὴν ἔννοιαν ὅτι δημιουργία κόσμου εἶγαι δημιουργία ἀξιῶν (σ. 2.3.28) κ.τ.λ. Εὐθὺς δ' ἐν ἀρχῇ λέγεται ὅτι ἡ διαλεκτικὴ εἶγαι σύστημα καὶ θεωρία κρίσεων. Ἐλλοί δὲ Πλάτων θεωρεῖ τὴν διαλεκτικὴν ὡς μέθοδον διακριθοῦσαν τὴν πρὸς ἄλληλας σχέσιν τῶν ἔννοιῶν καὶ—κατ’ εὑριστέραν ἐκδοχὴν— ὡς τὴν περὶ τὸ ὃν ἐπιστήμην (Σοφ. 252 Β ἔξ. Πολ. 6,533C. Φιλ. 58A). Ἡ δὲ ἐπακολουθοῦσα ἀπόφανσις ὅτι «ἡ εἰς τὸ αἰσθητὸν ἀναφορὰ τῆς ἴδεας, ἡ παρουσία τοῦ εἴδους, ἀνευρίσκεται ἐν τῷ κατηγορουμένῳ» δὲν συνάγεται ἐκ τοῦ προσαγομένου χωρίου (Φαιδ. 78 D). Ωσαύτως τὸ ὃτι «ἡ κρίσις εἶναι αὐτοτελὴς ἐνότης μελῶν» ἥκιστα συνάγεται ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Θεαιτήτου (186 A. ἔξ.), ἔνθα ἀπλῶς λέγεται ὅτι ἡ ψυχὴ παραβάλλει τὰ ὃντα πρὸς ἄλληλα καὶ λαμβάνει τι νέον ἄλλότριον τῶν αἰσθήσεων.

2) Ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν πλατωνικῶν ἴδεων δὲ συγγραφεὺς ἀκολουθεῖ κατ’ οὖσίαν τῷ Cohen καὶ προσνέμει αὐταῖς ὑποθετικὸν χαρακτῆρα. Ρητέον δὲ ὅμως ὅτι ἡ ἐκδοχὴ αὕτη καὶ αἱ παραπλήσιαι ἄλλαι (ἢ τοῦ Lotze, Natorp, Lutoslawski κ.ἄ.) εἶναι ἥκιστα πιθαναὶ ὡς μὴ συνάδουσαι πρὸς τὰς πλατωνικὰς ἀποφάνσεις. Καὶ δὲν περιορίζεται μὲν ἐνταῦθα δὲ συγγραφεύς, καθ’ ὅσον ἐκδέχεται τὰς ἴδεας καὶ ὡς ἀϊδίους καὶ ἀσωμάτους ἐνότητας. Πλὴν ὅμως νοεῖ αὐτὰς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ συνειδός (σ. 11.12.25) παρορῶν τὸν ἀντικειμενικὸν χαρακτῆρα, διν ἔχουσι κατὰ τὸν φιλόσοφον αἱ ἴδεαι. Ἐπειτα δὲ ἀποφαινόμενος (σ. 9) ὅτι αἱ αἱ ἴδεαι δὲν εἶναι μεταφυσικαὶ τινες ἀκίνητοι οὖσιαι ἀλλ’ ἐτερότητες πρὸς τὰ αἰσθητὰ ὕφειλε νὰ ἀναπτύξῃ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ προσαγάγῃ μαρτύρια· διότι οἱ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἔντονοι χαρακτηρισμοὶ τῶν ἴδεων ὡς ὃντων καθ’ ἔαυτὰ ὑπαρχόντων, ἀμε-

ταβλήτων καὶ ἀεὶ κατὰ ταῦτα ὥσαύτως ἔχόντων (Σοφ. 255 C. Φαιδ. 78 c. ἔξ. Φιλ. 15 B. Τιμ. 27 D. Θεατ. 158 B. ἔξ. κ. ἄ.) δὲν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοῦ εἰρημένου ἴσχυρισμοῦ. Ὁ λόγος, δι’ ὃν ὁ συγγραφεὺς ἀρνεῖται νὰ θεωρήσῃ τὰς ἰδέας ως μεταφυσικὰς ἀκινήτους οὐσίας εἶναι (καθὰ φαίνεται ἐκ τῶν ἐνταῦθα καὶ κατώτερω (σ. 12) λεγομένων) ἡ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἀναφορὰ καὶ κοινωνία ἔκεινων. Ἀλλὰ τὸ ἔτερον δὲν ἀποκλείει τὸ ἄλλο. Βεβαίως τὸ πρᾶγμα καθ’ αὐτὸ παρέχει δυσχέρειαν, δι’ ἣν καὶ ἐλείποντιν ἀκριβέστεραι διασαφήσεις τοῦ Πλάτωνος. Πιθανὸν δὲ εἶναι ὅτι οὗτος θεωρῶν τὰς ἰδέας ως καθ’ ἔαυτὰς ὑπαρχούσας οὐσίας ἐδόξαζεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀμα καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς διὰ τῆς ἔαυτῶν **δυνάμεως**. Ὁ ὑπολαμβάνων ὅτι αἱ ἰδέαι **αὐταὶ** ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς¹ καὶ δὴ ὅτι αἱ ἰδέαι ὑπάρχεισαν καὶ κρίσεως εἶναι ἐν ᾧ μὲν, παρορᾶ ὅητὰς ἐκφράσεις τοῦ Πλάτωνος καὶ συγχέει τὰς ἰδέας πρὸς τὰς **ἐννοίας** τῶν ἰδεῶν.

3) Ἡ παρατήρησις ὅτι εἶναι πλημμελὴς ἡ ὑπὸ τοῦ Natorp γενομένη ἐκδοχὴ τῆς ἰδέας ως νόμου (σ. 3 ἔξ.) εἶναι λίαν ὀρθὴ καὶ εὔλογος (διότι τοιαύτη ἐκδοχὴ εἶναι πάντῃ αὐθαίρετος). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια τοῦ συγγραφέως ἀπόφανσις ὅτι ὁ νόμος καὶ ἡ κανονικότης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λογικῆς κοινωνίας τῶν ἰδεῶν εἶναι οὐχ ἥττον ἀμάρτυρος καὶ αὐθαίρετος.

4) Οὐχὶ ἀκριβῆ εἶναι τὰ περὶ κοινωνίας καὶ χωρισμοῦ διανοίας καὶ ιοήσεως ἐκτιθέμενα (σ. 4) οὐδὲν εἶναι εὔλογος ἡ παραπομπὴ εἰς Πολιτείαν 551 Α—Ε, ἐνθα οὐδὲν τοιοῦτον λέγεται. Ὁ Πλάτων ἀλλαχοῦ διακρίνει εἴδη γνώσεως, ὃν τὸ μὲν κατώτερον ἔχει ὑποκείμενον τὰ μαθηματικὰ καὶ καλεῖται **διανοία**, τὸ δὲ ἀνώτερον ἐπισκοπεῖ τὰς ἰδέας καὶ καλεῖται **νοῦς**, **ἐπιστήμη**, **νόησις** (ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ), ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ εἴδη τῆς γνώσεως ἀποτελοῦσι τὴν (ἐν εὑρυτέρᾳ ἐννοίᾳ) νόησιν (Πολ. 6,509 D

1. Ἐν σελ. 91 λέγεται ὅτι «αἱ ἰδέαι εἰσέρχονται εἰς τὴν φύσιν. τ. ἐ. συζευγγύνονται αὐτῇ κατὰ τρόπον λογικὸν καὶ ἀξιολογικόν».

εξ. 510 Β εξ. 7,533 Ε εξ. πβλ. Τίμ. 29 C 37 Β 51 Β). Ἡ γνώμη τοῦ συγγραφέως (σ. 7) ὅτι ἡ διάνοια δὲν ἀναφέρεται, ώς νομίζει ὁ Cohen, μόνον εἰς τὰ μαθηματικὰ ἀλλὰ περιλαμβάνει καὶ τὸ παρὰ Φιλήβῳ «τρίτον γένος» εἶναι γνώμη ἡκιστα εὔλογος καὶ μάλιστα ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς ἐκφράσεις τοῦ Πλάτωνος (Ἐνδ. ἀνωτ.).

5) Λέγων ὁ συγγραφεὺς (σ. 10) ὅτι αἱ ἰδέαι ἀπαντῶσιν ώς ἐνάδεις ἐν τῇ κρίσει γίνεται δῆλος ὅτι ποιεῖ ἔκείνας ἀπλᾶς λογικὰς ἐννοίας. Χαράκτηρίζων δὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος ώς φιλοσοφίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς οὐσίας προάγεται εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τὸ πλατωνικὸν φιλοσόφημα οὐχὶ καθ' ἑαυτὸν ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως νεωτέρων διδασκαλιῶν.

6) Ἀπόκλισιν οὐχὶ δεδικαιολογημένην ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐρμηνείας τοῦ Πλάτωνος ἐμφαίνει ἡ τοῦ συγγραφέως ἐκδοχή, καθ' ἥν διαφωνῶν. ώς λέγει, πρὸς τὸν Stenzel (σ. 10) καὶ παραβλέπων τὴν ἀριστοτελικὴν ἐξήγησιν ἀρνεῖται ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ἀπόλυτοι οὐσίαι.

7) Ἐν σελ. 15 λέγεται ὅτι ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ λόγου εἶναι ἔκείνη, καθ' ἥν δημιουργεῖ τὴν σχέσιν πολλότητος καὶ ἐνότητος καὶ ποιεῖ δυνατὴν τὴν θέσιν ἀμφοτέρων· οὗτο δὲ ἐπὶ τῆς ἥδονῆς δυνάμεθα νὰ λέγωμεν περὶ πολλότητος καὶ ἐνότητος, ὅταν ἀγάγωμεν αὐτὴν εἰς τὴν τοιαύτην σχέσιν. Ἄλλὰ τοιαῦτο νοήματα δὲν συνάγονται ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ Φιλήβου (15D E), δπον γίνεται ἡ παραπομπή. Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα παρατηρεῖ ὅτι ἔγκειται ἐν τῇ φύσει αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐννοιῶν («τῶν λόγων αὐτῶν ἀθάνατόν τι καὶ ἀγήρων πάθος») ἵνα ἔκαστον εἶναι ἀμα ἐν καὶ πολλά. (πβλ. καὶ 166 «ἔνδος καὶ ἐκ πολλῶν ὄντων τῶν ἀεὶ λεγομένων, πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἐν αὐτοῖς ἔνμφυτον ἔχόντων»). Ἡ σχέσις αὕτη δὲν είναι, ώς φαντάζεται ὁ συγγραφεὺς, ὑποκειμενικὴ ἀλλὰ τούναντίον ἀντικειμενικὴ τουτέστι δὲν δημιουργεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου ἀλλὰ ἀπλῶς ἀναγνωρίζεται ὑπὸ αὐτοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὴν παρανόησιν ἥγαγεν ἡ παρεκδοχὴ τοῦ λόγου εἰς ὃν προσενεμήθη στε-

νοτέρα τοῦ δέοντος ἔννοια καὶ δὴ ἡ σημασία τῆς (λογικῆς) κρίσεως.

8) Τὸ δεκτικὸν πέρατος (ἀντικειμενικὸν) ἡ ἀπειρον, τὴν οὐσίαν τοῦ ἀπείρου, περὶ οὐ λέγει δὲ φιλόσοφος, μεταποιεῖ δὲ συγγραφεὺς αὐθαιρέτως εἰς τύπους κρίσεων ἢ εἰς ἴδεατὰς ἐνότητας. Συμπεραίνει δὲ παραδόξως ὅτι ἡ «ἀπειρία» εἶναι τὸ πέρας ἢ μορφὴ ἀμορφίας. «Ὑπάρχει ἄρα — λέγει — μεταξὺ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πέρατος σύστημα κρίσεων, σειρὰ λόγων καὶ κατ' ἀκολουθίαν σύστημα ἢ σειρὰ ἴδεῶν» ! (σ. 19).

Εἶναι παράδοξα νοήματα, εἰς ἃ οὐδαμῶς ἐνέχεται δὲ Πλάτων. Διότι ἐν τῷ Φιλήβῳ (18 B. C. D), ὅπου γίνεται ἡ παραπομπή, λέγεται τοῦτο μόνον, ὅτι ἐκ τοῦ ἀπείρου δὲν πρέπει νὰ ἔρχωμεθα εἰς τὸ ἐν ἀμέσως ἄλλᾳ διὰ τῶν διαμέσων εἴδῶν. Παραδειγμα δὲ προσάγεται ἡ ἀπειρος φωνή, ἐν ᾗ ἀνευρίσκομεν ώρισμένα εἴδη, τὰ φωνήντα καὶ τὰ ἥμιφωνα καὶ τὰ ἄφωνα· ταύτην τὴν περὶ τὴν φωνὴν ἐπιστήμην, ως μίαν οὖσαν, ὀνομάζομεν γραμματικήν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τὰ ἔφεξῆς λεγόμενα περὶ τῶν μορφῶν τῶν κρίσεων δὲν εἶναι πλατωνικὰ νοήματα ἀλλ' ὑποκειμενικὰ παρατηρήματα

9) Τὰ ἐν σελ. 21 ἔκτιθέμενα περὶ χρόνου ὑπομιμνήσκουσι μὲν τὰ διδάγματα τοῦ Rickert ἀλλὰ δυσκόλως συνάγονται ἐκ τῶν ἀποφάνσεων τοῦ Πλάτωνος. Τὰ δὲ περὶ τῶν αἰσθητῶν λεγόμενα καὶ τὸ ἐν σελ. 22 συναγόμενον πόρισμα ὅτι ἡ γένεσις ἔκείνων ἀνάγεται εἰς τὴν γένεσιν τῆς **καθαρᾶς κρίσεως** δέν ἀποδίδουσι τὰ πλατωνικὰ νοήματα ἀλλὰ συνάδουσι πρὸς τὴν νεωτέραν ὑποκειμενικὴν ἴδεολογίαν. Τὰ αἰσθητὰ ἀνάγονται κατὰ τὸν φιλόσοφον εἰς τὰς ἴδεας, τὴν δὲ κατὰ μέθεξιν σχέσιν αὐτῶν διαγινώσκει δὲ νοῦς.

10) Τὸ κατωτέρω λεγόμενον ὅτι δὲν, ἀλήθεια, ὑπάρχει τὸ εἶναι τοῦ λόγου δὲν ἔχει δρυθῶς ἀλλὰ προέρχεται ἐκ παρανοήσεως, ἥτις καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν καὶ ἐνταῦθα ἐμφανίζεται. Οἱ λόγοι δηλαδὴ κατὰ Πλάτωνα ως ἔννοιαι δὲν ἀποτελοῦσι τὴν οὐσίαν ἀλλ' ἀπλῶς ἀπεικονίζουσιν αὐτὴν καὶ χρησιμεύουσιν ως μέσα διαγνω-

στικά. Ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἔννοιῶν (*ἐν τῷ λογίζεσθαι*) ἀπεταί τῆς ἀληθείας, τ. ἔ. αἱ ἔννοιαι παριστῶσιν ἀκριβῶς τὴν οὐσίαν. Τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει βεβαίως τὸ παρὰ Φαιδωνὶ (65 BC) χωρίον, ὅπερ μνημονεύει ἀλλὰ δὲν ἔρμηνει δρόθως ὁ συγγραφεύς. (πβλ. αὐτ. 100 A). Ἡ δὲ εἰς Φαιδρὸν παραπομπὴ (97 D, 98 A) εἶναι ἀπροσδιόνυσος, διότι ἐνταῦθα πρόκειται ἀπλῶς περὶ αἰτίας καὶ νοῦ. Καὶ τὰ περὶ γενέσεως ἄρα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκδοχὴν ἐπιφερόμενα (σ.23) δὲν στοχάζονται τῆς γνησίας πλατωνικῆς θεωρίας.

11) Παράδοξος εἶναι ὁ ἴσχυρος, ὃν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἀσπάζεται (σ. 25), διτὶ ἡ ψυχὴ κατὰ Πλάτωνα «δὲν εἶναι ὃν ἀλλ’ ἡ ἔνότης τῆς ἀρχεγόνου ἐνεργείας τοῦ λόγου». Τὸ λέγειν τοιαῦτα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ βλέπειν τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν οὐχὶ ἀμέσως καὶ καθ’ ἔαυτὴν ἀλλ’ ἐμμέσως καὶ οἵονεὶ διὰ τῶν διόπτρῶν τῶν νεωτέρων.

12) Ἡ πλημμελὴς ἐκδοχὴ τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας, τουτέστι τῶν ἰδεῶν, δηλοῦται ἐναργῶς ἐκ τῶν ἐν σελ. 25 λεγομένων. Κατὰ ταῦτα τὸ πέρας δημιουργεῖται διὰ τῆς κρίσεως καὶ καθ’ ἀκολουθίαν διὰ τῆς ἰδέας¹. Ἄλλ’ οὔτε ἡ ἰδέα ἔγκειται ἐν τῇ κρίσει, οὔτε ἡ κρίσις (λόγος) δημιουργεῖ τὸ πέρας. Τὸ πέρας ὑπάρχει καθ’ ἔαυτὸν καὶ ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ὡς μία τῶν τεσσάρων ἀρχῶν, ἐφαρμοζόμενον δὲ ἐπὶ τὰ ἀπειρα ποιεῖ τὰς τεταγμένας κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων, τὰς ὡρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἴσχυν καὶ δσα τοιαῦτα. Περὶ τούτων σαφῶς λέγει ὁ Πλάτων μάλιστα ἐν Φιλήβῳ 23 Β ἔξ. 26 ἔξ. Παρανόησιν δ’ αὐτῶν οὐ μικρὰν θὰ ἀπετέλει ὁ ἴσχυρος διτὶ τὸ πέρας δημιουργεῖται διὰ τῆς κρίσεως καὶ τῆς λεγομένης ἰδέας, τουτέστιν διτὶ εἶναι ἀπότοκον τῆς συνειδήσεως. Οὐχὶ ἡ κρίσις ποιεῖ τὸ πέρας ἀλλὰ τούναντίον τὸ πέρας παρέχει τὴν ἔννοιαν καὶ συντελεῖ εἰς τὴν κρίσιν. Πρβλ. καὶ Τιμ. 47 A. «νῦν δὲ ἡμέρα τε καὶ νὺξ ὁφθεῖσαι μῆνές τε καὶ

1. Καὶ κατωτέρω (σ. 43) λέγεται διτὶ τὸ πέρας γίνεται ὑπὸ τοῦ λόγου. (πρβλ. καὶ σελ. 45, 67)

ἔνιαυτῶν περίοδοι μεμηχάνηνται μὲν ἀριθμόν, χρόνου δ' ἔννοιαν περὶ τε τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ζήτησιν ἔδοσαν». Οὐδέ εἶναι ἄρα δρῦὸν τὸ ὅτι «ἡ ἐπιστήμη μօρφοῖ τὸ φαινόμενον εἰς κόσμον»· ἡ ἐπιστήμη δὲν δημιουργεῖ τὸν κόσμον ἀλλ᾽ ἀπλῶς λαμβάνει ἐπίγνωσιν τῆς φύσεως αὐτοῦ.

13) Ἐκ τῶν ἐν σελ. 28 περὶ γνώσεως λεγομένων καὶ ἐκ τῶν προηγουμένων φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς προσνέμει εἰς τὸν **Πλάτωνα** τὴν ἀλλοτρίαν μὲν αὐτοῦ ἴδιαν δέ τισι τῶν νεωτέρων δοξασίαν ὅτι ἡ οὐσία ἥρτηται ἐκ τῆς γνώσεως.³ Εξακολουθεῖ δηλαδὴ πάντοτε ἡ σύγχυσις τῆς ὑποκειμενικῆς ἐνεργείας τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ στοιχείου τῆς ὑπάρχεως.

14) Ἐν σελ. 30 γίνεται λόγος περὶ τοῦ καθαροῦ μεικτοῦ καὶ τοῦ καθαροῦ πέρατος τῶν ἴδεων.⁴ Άλλὰ μένει ἄδηλον, τί νοεῖ διὰ τούτων ὁ συγγραφεὺς, διότι τοιαῦται ἔννοιαι δὲν συνάγονται ἐκ τοῦ Πλάτωνος καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ παρατιθέμενου χωρίου τοῦ Σοφιστοῦ.

15) Ἐν σελ. 34 λέγεται ὅτι «ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι τι μεικτὸν μόνον ἐν τῇ κρίσει καὶ διὰ τῆς κρίσεως», καὶ «ἄνευ τῆς μείξεως τῆς κρίσεως, χωρὶς ἀπὸ τῆς κρίσεως, δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς κόσμος μεικτὸς» (πβλ. καὶ τὰ περὶ φύσεως ἐν σελ. 53 λεγόμενα). Καὶ ἐνταῦθα καθίσταται πρόδηλος ἡ παρεκδοχὴ τῆς πλατωνικῆς θεωρίας, σκοπουμένης κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴν τῶν νεωτέρων ἰδεολογίαν. Τὸ μεικτὸν κατὰ τὸν φιλόσοφον δὲν γίνεται **μόνον** διὰ τῆς κρίσεως ἀλλ᾽ εἶναι τοιοῦτο καθ'⁵ ἔαυτό. Ἡ κρίσις δηλαδὴ δὲν ποιεῖ ἀλλ᾽ ἀπλῶς ἐπιγιγνώσκει τὸ μεικτόν. Τοιοῦτο νόημα συνάγεται κατ'⁶ ἀνάγκην ἐκ τῆς ἀπροκαταλήπτου ἔρμηνείας τῶν ἐν Φιλήβῳ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διδασκομένων. Καὶ τὸ παρατιθέμενον δὲ (ἴνθ. ἀνωτ. χωρίον τοῦ Τιμαίου (48 A) δεικνύει τὸ πρᾶγμα ἐναργῶς. Διότι ἐνταῦθα λέγεται ὅτι ὁ κόσμος εἶναι μεικτὸν «εἴς ἀνάγκης καὶ νοῦ» ἐνθα προφανῶς ὁ νοῦς εἶναι ὃν ἀντικειμενικὸν καὶ οὐχὶ νοῦς ὑποκειμενικός. Οὐχ ἡτον συνηγορεῖ καὶ τὸ μνημονευόμενον ἔτερον χωρίον τοῦ Τιμαίου (52 A), ἐνθα παρίσταται εἴδος «δεύτερον, γεννητὸν πεφορημένον ἀεὶ» (πβλ. καὶ τὸ παρὰ

Συμπ. 211 Α, δπου διαστέλλεται ἡ ἴδεα (αὗτὸ τὸ καλὸν) ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εἴδους, οἷον τὸ καλὸν «ἐν ζῷῳ ἢ ἐν γῇ ἢ ἐν οὐρανῷ ἢ ἐν τῷ ἀλλῷ». Υπάρχει λοιπὸν ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου, ἔξω τοῦ ἐγὼ καὶ τῆς συνειδήσεως, ἀντικειμενικὸν εἶδος, ὅπερ ἀποχωρίζόμενον ἀπὸ τῶν ὄντων θὰ κατέλειπε τὴν ὑλὴν καθ' ἕαυτὴν (τὴν πρώτην ὑλὴν) λαμβανομένην «λογισμῷ νόσῳ».

16) Κατὰ τρόπον αὐθαιρετον καὶ μὴ ἐρειδόμενον ἐπὶ μαρτυρίας παρίσταται (ἐν σελ. 35) ὡς ὑποκειμένον τῆς γνώσεως ὁ λόγος καὶ ἐκλαμβάνεται ὡς σωτηρία τοῦ αἰσθητοῦ ἢ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν καθαρὸν λόγον.

17) Ο πλατωνικὸς Σοφιστὴς (262 Α) λέγει καθόλου περὶ δήματος καὶ οὐχὶ μόνον περὶ τοῦ ἔστι, ὡς παριστᾶ ὁ συγγραφεὺς (σ. 36). Καὶ τὰ ἐφεξῆς δὲ λεγόμενα περὶ ταυτότητος καὶ ἐτερότητος δὲν συνάγονται ἐκ τοῦ μνημονευομένου χωρίου τοῦ Παρμενίδου.

18) Ἡ εἰς τὸν λόγον προσνεμομένη σημασία, μᾶλλον δ' εἰπεῖν αἱ σημασίαι καὶ τὰ ἐν σελ. 38 ἐκτιθέμενα περὶ λόγου εἶναι ἴδια τοῦ συγγραφέως δοξασία μὴ μαρτυρουμένη ὑπὸ τῶν ἀποφάνσεων τοῦ Πλάτωνος.

19) Ἐν σελ. 40 λέγεται ὅτι ἐὰν ἡ μέθεξις θεωρηθῇ ὡς ἀναφορὰ δύο ἐτεροτήτων, ἡ ἀπόδειξις «τοῦ τρίτου ἀνθρώπου» ἀποτελεῖ παρεξήγησιν τῆς δυνάμεως τῆς ἴδεας. Ἡ θέσις δηλ. τοῦ τρίτου ἀνθρώπου θὰ ἡτο ἀναγκαία, ἐὰν ἡ ἴδεα ἡτο μεταφυσικὴ σωματική (!) οὐσία. Τοιαύτη ὑπὸ πολλῶν προενεχθεῖσα γνώμη, ἡν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐμφανίζει ἐνταῦθα, δὲν εἶναι ἀσπαστή. Διότι ἔδει οὕτω νὰ παρίδωμεν μὲν δητὰς περὶ ἴδεῶν ἀποφάνσεις τοῦ Πλάτωνος, νὰ ὑπολάβωμεν δὲ πάλιν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρενόησεν ὅλως τὸν διδάσκαλον· ὅπερ ἀπίθανον. Ἐπειτα δὲ ἐρωτᾶται, πῶς πρέπει νὰ νοηθῇ ἡ ἀναφορὰ τῶν ἐτεροτήτων; Ἐὰν μὲν ὡς ὑποκειμενική, νοθεύεται τέλεον ἡ πλατωνικὴ φιλοσοφία. Ἐὰν δὲ ὡς ἀντικειμενική, αἱ δυσκολίαι δὲν αἴρονται· διότι μένει ἀνεξήγητον πᾶς ἡ ἀρχέγονος οὐσία—τὸ ἐτερον τοῦ αἰσθητοῦ—ἔρ-

χεται εις ἀναφορὰν πρός τι διάφορον καὶ ποιεῖ πᾶσαν γένεσιν καὶ πᾶσαν πραγματικότητα.

20) Συνεχίζων ὁ συγγραφεὺς ἐν ἀκολουθίᾳ μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἄλλ' ἐν διαφωνᾷ πρὸς τὰ πράγματα, τουτέστι πρὸς τὰ τοῦ Πλάτωνος διδάγματα, ἐκλαμβάνει τὴν μὲν ὅλην ὡς τὴν δυνατήν ἀπειρίαν τοῦ προσδιορισμοῦ τὴν δὲ οὖσίαν ὡς τὴν ὑπὸ τοῦ λόγου γένεσιν τοῦ πέρατος ἢ ἄλλως, «ὡς τὸν λόγον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐπιστήμης. τ. ἔ. ὡς τὴν πολλότητα καὶ τὴν διλότητα κρίσεων»!

21) Τὸ ἐν σελ. 45 παρατιθέμενον χωρίον τῆς Πολιτείας (380 D) δὲν νοεῖται δροθῶς διότι δὲν σημαίνει διτι ὁ θεὸς «δὲν ἔξερχεται ἐξ ἑαυτοῦ» ἄλλὰ δὲν ἔξερχεται ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ εἶδους, ἢ ὡς ὀλίγῳ πρότερον εἶπεν ὁ Πλάτων, «οὐκ ἄλλάττει τὸ αὐτοῦ εἶδος εἰς πολλὰς μορφάς». Αποτελεῖ δηλ. ὁ θεὸς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄλλα, ἃ τινα ἄλλάττουσι τὸ ἑαυτῶν εἶδος· ὅπερ δηλοῖ διτι τὰ ὅντα ἔχουσιν (ἀντικειμενικὸν) εἶδος καὶ δὲν λαμβάνουσιν αὐτὸ διὰ τοῦ λόγου (ὑποκειμενικῶς). Καὶ τὸ χωρίον ἄρα τοῦτο μαρτυρεῖ περιφανῶς κατὰ τῆς θέσεως ἢν ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει.

22) Ἡ ἴδεα τοῦ ἀγαθοῦ — λέγεται ἐν σελ. 51 — δὲν εἶναι ἢ πρώτη δημιουργὸς αἴτια, τὸ παρὰ Φιλήβῳ αἴτιον τῆς γενέσεως ἄλλ' ἀπλῶς τὸ ἀκρότατον αἴτιον τοῦ νοητοῦ κόσμου, ἐνῷ ἢ μεταφυσικὴ αἴτια εἶναι δεύτερον ἐπέκεινα ὅν. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀμάρτυρα καὶ ἀπίθανα δοξάσματα οὐδὲν ὑπάρχει λόγος ἐπιτρέπων τὸν διπλασιασμὸν τῶν μεταφυσικῶν αἴτιων. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑπάρχουσι μαρτυρίαι καὶ λόγοι πείθοντες διτι ἢ ἴδεα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὁ θεὸς εἶναι κατὰ Πλάτωνα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὅν (Ἐπιθι. Κ. Ἱ. Λογοθέτου «Ἡ περὶ ἴδεων θεωρία τοῦ Πλάτωνος» σ. 95 Ἑξ. 103 Ἑξ.). «Οτι ὑπὲρ τὴν ἴδεαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ, ὅπερ τὸ αὐτό, ὑπὲρ τὸ ἀγαθὸν (ταῦτα λέγονται συνωνύμως ἐν Πολιτ. 508 B Ἑξ.) ὑπάρχει ἄλλο αἴτιον, οὔτε καθ' αὐτὸ εἶναι εὐλογον οὔτε δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τινος ἀποφάνσεως τοῦ Πλάτωνος.

23) Σελ. 53 «Καὶ τὸ ἔμφυτον ἀγαθὸν δὲν θὰ ἀπεδείχνυε τοῦνταντίον, διτι ὁ ἀνθρωπος δὲν εἶναι ἐκ φύσεως ἀγαθός». Τοι-

αύτη ἀπόφανσις οὔτε πρὸς τὰ προηγούμενα συμφωνεῖ οὔτε ἐκ τοῦ παρατιθεμένου χωρίου προκύπτει.

24) Ἡ ἔρμηνεία τῶν ὅρων ἐνεῖναι, ἐνδν (σ. 61) εἶναι ἄγαν ἐπιτετηδευμένη καὶ ἀπίθανος· τὰ δὲ αὐτόδι ἐκτιθέμενα ὅλιγον προσαρμόζονται πρὸς τὰ οἰκεῖα πλατωνικὰ χωρία.

25) Δυσσύμβλητα εἶναι τὰ ἐν σελ. 69 περὶ ἐλευθερίας λεγόμενα (ἔνθα ἡ τῆς ἑτερότητος ἔννοια κατακόρως ἐπαναλαμβάνεται), παράδοξος δὲ ὁ δρισμὸς τῆς ἐλευθερίας ως «κινήσεως τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς ἑτερογονίας εἰς τὴν αὐτονομίαν» ώσει ἡ αὐτονομία ἡτο διάφορος τῆς ἐλευθερίας. Ἐνταῦθα ἡ ἡθικὴ καὶ ἡ πολιτεία σκοποῦνται ἀπὸ τῆς οἰκείας τῷ συγγραφεῖ ἐκδοχῆς, καθ' ἥν πάντα ἀνάγονται εἰς τὸ ὑποκείμενον.

26) Εἶναι πάντῃ ἀδιανόητον τὸ ἐν σελ. 78 λεγόμενον, ὅτι τὸ σῶμα εἶναι πρὸς τὴν ψυχὴν «ἡ ἀνάγκη, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἀρθῇ ὑπὸ τῆς ταυτότητος αὐτῆς» καὶ κατωτέρῳ (σ. 80) ὁ δρισμός, καθ' ὃν «ἔρως εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ ὅψις τοῦ δέοντος»!

27) Ἐκ τῶν ἐν σελ. 80 καὶ 81 λεγομένων κινδυνεύει νὰ ἐκληφθῇ ὁ ἔρως ως μέρος τῆς ψυχῆς, ἐνῷ εἶναι κατὰ Πλάτωνα ἀπλῶς ἐνθουσιασμὸς καὶ ἀκατάσχετος πρὸς τὰ ἀΐδια δρμή.

28) Ἐν τῷ ἐν σελ. 81 μνημονευομένῳ χωρίῳ τοῦ Πλάτωνος (Μέν. 81D) γίνεται μὲν λόγος περὶ ἀναμνήσεως καὶ ως τοιαύτη χαρακτηρίζεται ἡ μάθησις ἀλλὰ δὲν λέγεται ὅμως ὅτι εἰς ταύτην ἀγει ὁ ἔρως. Ὡστε τὸ εἰρημένον χωρίον μνημονεύεται ἀκαίρως.

29) Σύμφωνος πρὸς τὴν εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἰδεολογίαν κλίσιν τοῦ συγγραφέως εἶναι ἡ (ἐν σελ. 81) ἀπόφανσις ὅτι «ἡ ψυχὴ ζητοῦσα τὴν ἀλήθειαν δύναται νὰ παραγάγῃ αὐτήν». Πλὴν ὅμως κατὰ τὴν τοῦ ὀρθοῦ στοχαζομένην ἐκδοχὴν τοῦ Πλάτωνος τὴν ἀλήθειαν δὲν δημιουργεῖ ἡ ψυχὴ ἀλλ' ἀπλῶς ἀναγνωρίζει ὑπάρχουσαν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ὅπότε δὴ καὶ αἱ ἰδέαι ὑπάρχουσι καθ' ἑαυτάς.

30) Ἐν σελ. 82 λέγεται ὅτι ἡ τοῦ κόσμου ψυχὴ «δὲν εἶναι ἡ οὐσία τοῦ κόσμου ἀλλὰ τὸ δυνατὸν τῆς εἰσχωρήσεως τῶν ἴδεῶν καὶ τῆς διαμερισμόσεως τοῦ σώματος», «τὸ δυνατὸν τῆς ὅλότητος

τῶν νόμων τοῦ κόσμου», «νόμος τοῦ κόσμου». Ἐλλὰ ταῦτα οὐδαμῶς εἶναι πιθανὰ οὐδὲ παρέχουσι νόημα πλατωνικόν. Εἰ καὶ τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου εἶναι συνυφασμένα μετὰ πολλῶν μυθικῶν στοιχείων, δῆμος ἐκ τῶν ἐν τῷ Τιμαιώ ἔκτιθεμένων συνάγεται ὅτι **Πλάτων** ἐνόει τὴν ψυχὴν ταύτην ὡς **οὐσίαν**. ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν ἴδεων καὶ τῶν αἰσθητῶν, ὡν ἐπίσης μετέχει καὶ αὕτη συνάπτει συνενοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὰς ἴδιότητας ἀμφοτέρων. Ἀτόπως δὲ παραβάλλεται πρὸς τὴν ψυχὴν τῆς πολιτείας τὴν συνάπτουσαν δῆθεν τὸ σύνολον τῶν προβλημάτων καὶ νόμων αὐτῆς· διότι τοιαύτη ψυχὴ (ἐν τῇ κυρίᾳ τοῦ ὅρου ἐκδοχῇ) δὲν ἀπαντᾷ παρὰ **Πλάτωνι**.

Ἡ προκειμένη πραγματεία δὲν εἶναι μὲν ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἀμοιδος ἀξίας ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ θεωρουμένη εὑρίσκεται πλημμελής κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ προϋποθέσεις τὰς μὴ στοιχούσας πρὸς τὴν αὐστηρὰν ἔρευναν καὶ χρῆσιν τῶν πηγῶν. Στερεῖται δηλ. τῆς προσηκούσης μεθόδου· ἥ δὲ σφαλερὰ μέθοδος δὲν δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ὁρθὰ συμπεράσματα.

Αἱ θεμιλιώδεις ἔννοιαι τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου.

Ο συγγραφεὺς ἡσχολήθη καὶ περὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλωτίνου, τὰ δὲ πορίσματα τῆς ἐκτενοῦς—ὡς λέγει—μελέτης περὶ τῆς μεταφυσικῆς αὐτοῦ ἐκθέτει ἐν τῇ περὶ ᾧς ὁ λόγος πραγματείᾳ. Αὗτη περιέχει τρία κεφάλαια. Ἐν τῷ πρώτῳ. «Ἡ ἔννοια τῆς ψυχῆς» ἐπιγραφομένῳ ἔξαιρεται τὸ ὅτι ἥ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἰσθησιν τροπὴ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν οὐσίαν ἐκείνης καὶ ὅτι ἥ κατ' αἰσθησιν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἀπρεπῆς ὡς ποιοῦσα τὴν λήθην τῆς πρώτης ἀρχῆς. Θεωρεῖται δὲ ἥ ψυχὴ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ αἰσθητὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀξίας, καθ' ἥν ἐκείνη εὑρίσκεται οὖσα ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταῦτα. Χαρακτηρίζεται ἥ ἀρχὴ τῆς ψυχῆς ὡς συνεκτικὴ δύναμις καὶ μορφωτικὴ αἴτια τῆς ὕλης καὶ σκοπεῖται ὡς ἀφορμὴ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Ἐλλὰ παραδόξως δὲν ἀναπτύσσεται ἥ ἀναφορά, ἥν ἥ ψυχὴ ἔχει πρὸς

τὸ σῶμα, οὐδὲ καθορίζεται ἡ πρὸς τὰ μέρη τοῦ σώματος σχέσις ἐκείνης· κατ' ἀκολουθίαν δὲ παρορῶνται αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης σχέσεως προϊοῦσαι ἐνέργειαι, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἀξιόλογον καὶ σπουδαῖον μέρος τῆς Πλωτινείου φιλοσοφίας.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον. «Ἡ ἔννοια τοῦ νοῦ» ἔχεται τὴν ἀρχὴν τοῦ νοῦ καὶ τὴν τούτου κοινωνίαν πρὸς τὸ ὄν, ἥν κοινωνίαν παραδόξως φαντάζεται ὁ συγγραφεὺς ως διαχρινομένην ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου εἰς ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικήν. Ὅποδηλοῦται δὲ ἡ σχέσις τοῦ νοῦ πρὸς τὴν ψυχήν, ἵτις κατὰ περίεργον τοόπον χαρακτηρίζεται ως λόγος τοῦ νοῦ. Ἐνταῦθα πολλὰ παρατίθενται ἀνεν ἐσωτερικῆς συναφείας καὶ λογικῆς ἀκολουθίας πολλὰ δὲ λέγονται περὶ τοῦ Ἐνὸς ἀκαίρως, διότι κατάλληλος αὐτοῖς θέσις ἦτο τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον. Ἐν τούτῳ δὴ ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸ "Ἐν καὶ θεωρεῖται τὸ πρῶτον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τε τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχήν. Ἄλλ' οὔτε οἱ προσδιορισμοὶ τοῦ ἐνὸς ἀναπτύσσονται ἀκριβέστερόν πως οὔτε ἐμφαίνεται, ἔστω καὶ σκιώδως, ἡ μεγάλη τοῦ φιλοσόφου σπουδὴ καὶ προσπάθεια, ὅπως τὰ πάντα ἐξ ἐκείνου τοῦ ἐνὸς παραγάγῃ.

Ἡ σειρά, ἥν ἐμφανίζει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ θέματος, δὲν εἶναι ἡ δροθιτέρα οὐδὲ ὅμολογος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ Πλωτινείου φιλοσοφήματος. Διότι, δπότε τὸ ἐν εἶναι τὸ Πρῶτον ἔξι οὖ προηῆθεν ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχή, εὐλογον ὅτι ἡ πορεία διαγράφεται ὑπὸ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἡ ἔννοια τοῦ νοῦ προϋποθέτει τὴν τοῦ ἐνὸς καὶ ἡ ἔννοια τῆς ψυχῆς τὴν τοῦ νοῦ. Πρέπον ἀρα καὶ σύμφωνον πρὸς τὰ πράγματα εἶναι τὸ νὰ διαλάβῃ τις α') περὶ τοῦ ἐνὸς β') περὶ τοῦ νοῦ καὶ γ') περὶ τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς ἐπραξε τὸ ἐναντίον. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ δὲ τοῦ ζητήματος δὲν ἔλαβε πρὸ διφθαλμῶν τὰς πηγὰς οὐδὲ ἀναφέρεται εἰς αὐτάς. Ἐνῷ ἐν τῇ περὶ Πλάτωνος πραγματείᾳ αἱ πηγαὶ θολοῦνται ὑπὸ τοῦ διοῦ τῶν νεωτέρων συστημάτων, ἐν τοῖς περὶ Πλωτίνου μελετήμασιν αἱ πηγαὶ τέλεον παρορῶνται. Μὴ ἔχων σχηματίσει ὁ γράφων ἀπηκριθωμένην τοῦ ζητήματος ἔννοιαν ἐμφανίζει δυστυχῶς ἐν τῇ ἐκθέσει ἀισάφειαν ὑπερβάλλουσαν καὶ πολλάκις ἐπιτεινομένην ὑπὸ ἔνεισμῶν. Οὕτω

σκοτεινὰ νὰ εἶναι τὰ ἐν σελ. 7 λεγόμενα «‘Ως ἀπρεπής, τούτεστι πρὸς τὸ δέον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ψυχῆς ἀντιφάσκουσα πρᾶξις, χαρακτηρίζεται δύμως ἢ κατ’ αἰσθησιν ἐνέργεια καὶ ἢ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἀναφορὰ τῆς ψυχῆς, διαν ἢ ψυχή . . .» . Σ. 8 «Θεωρούμενης τῆς ψυχῆς ὡς ἀρχῆς καὶ δὴ ὡς ἀπολύτου ἀρχῆς διηκούσης μέχρι τοῦ θείου καὶ διεπούσης τὸ δὲ καὶ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, τὸ δὲ καὶ ἡ οὐσία καθόλου προηγοῦνται μὲν τῆς ψυχῆς κατ’ ἀξίαν, συντάσσονται δύμως πρὸς αὐτὴν εὐθὺς ὡς ἢ ψυχὴ ἀποκαθαρίζῃ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς δόξης».

Σελ. 13 «Ἡ ἀρχή . . . ἀποδίδει τὸν κόσμον κατὰ τὴν συνοχὴν αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν κατὰ νόμους κίνησιν». Αὐτόθι γίνεται λόγος περὶ διαλεκτικῆς κατανοήσεως τῆς σχέσεως δύο ἐτεροτίτων. Καὶ κατωτέρω (σ. 18) βλέπομεν διαλεκτικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὄντος, καθ’ ἥν τοῦτο διαλέγεται ἢ ἀναπτύσσεται (πβλ. καὶ σελ. 25).

Σελ. 15 «Διὰ τῆς ἐνότητος καὶ διλότητος τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς ἀναιρεῖται ἢ πλειότης καὶ ἢ πολλότης τοῦ ποσοτικοῦ ὄντος καὶ διὰ τῆς ἀναιρέσεως αὐτῆς συναιροῦνται τὰ ἀτομα τοῦ ποσοτικοῦ πρὸς ἄλληλα κατὰ τὸν νόμον τῆς ψυχῆς !

Σελ. 17 «Μεταξὺ τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ νοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἢ τὸ ἀπλοῦν καὶ συνδέον καὶ» πβλ. καὶ σελ. 27 «μεταξὺ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἢ τὸ συνδετικὸν καί !» καὶ σελ. 29 «μεταξὺ νοῦ καὶ ψυχῆς ὑφίσταται μόνον ὁ ἔρως ἢ τὸ ἀπλοῦν συνδετικὸν καὶ !» Αὐτ. «Ἡ ψυχὴ ἐν ᾧ ἀναπαύεται ὁ κόσμος κατὰ τὴν αἰσθητὴν αὐτοῦ ποιότητα καὶ μορφήν . . .»

Σελ. 28 «Συνάμα δὲ ὁ λόγος καὶ ἔνεκα ἐτέρου τινός, τουτέστιν ἔνεκα τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ θέτοντος τὸν λόγον, τίθεται ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπειδὴ τὸ δέον τοῦ λόγου εἶναι ἢ οὐσία ἢ τὸ εἶναι ἢ ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸν νὰ εἶναι δὲ λόγος !» Ἡ ἀσάφεια συνεχίζεται καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ἔνθα κατακόρως καὶ ἀδιανοήτως ἐπαναλαμβάνεται τὸ δέον.

Σελ. 30 «Τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ κατὰ νοῦν ὅντος κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ κατὰ νοῦν δὲν ἀποτελεῖ τὸ δέον τῆς ψυχῆς». Ο κατὰ νοῦν κόσμος εἶναι πάντως ὁ νοητὸς κόσμος ἀλλὰ δὲν διατυποῦται δρόμῳ. Τί δ' ἄρα σημαίνει τὸ δέον τῆς ψυχῆς;

Σελ. 31 «Η μὴ ταῦτης τοῦ μὴ ὅντος εἶναι ταῦτη (!) πρὸς τὸ ἀδριστὸν καὶ ἀμορφὸν κ. ἄ. π.

Σκοπῶν νὰ ὑποτυπώσῃ ὁ συγγραφεὺς τὸ Πλωτίνειον σύστημα παρέλκεται ὑπὸ νεωτέρων διανοημάτων καὶ ὑποβάλλει αὐτὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν. Οὗτως θεωρεῖ πάντα που ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀξίας καὶ λέγει περὶ λόγιολογικῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ὅντα, περὶ ἀρχῆς τῆς ἀξίας δέοντος καὶ μὴ δέοντος, ἀξίας ἢ ἀναξίας (σ. 8 κ. ἔξ.), περὶ δέοντος τῆς ἀναφορᾶς (σ. 19), δέοντος τῆς μεταφυσικῆς σχέσεως, δέοντος τῆς ψυχῆς (σ. 20) κ.ἄ.π. Οἱ τοιοῦτοι δροι προερχόμενοι ἐκ μεταφράσεως γερμανικῶν καὶ μὴ ἐπεξηγούμενοι ἀποβαίνουσιν ἀδιανόητοι καὶ ποιοῦσι τὴν δλην πραγματείαν γριφώδη.

Ἡ ἔννοια τῆς λογικῆς ἐνότητος καὶ λογικῆς ἀρχῆς, ἡτις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄψυχον διὰ τῆς ψυχῆς (σ. 10), εἶναι ἀλλοτρία τοῦ Πλωτίνου καὶ ἴδιαζει εἰς νεωτέραν γνωσιολογικὴν ἐκδοχήν. Καὶ ἡ σχέσις δὲ τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας θεωρεῖται κατ' αὐθαίρετον καινοτομίαν ὡς αἵτία τῆς ζωῆς τοῦ λόγου (σ. 18). Ο λόγος, περὶ οὗ ἐνταῦθα καὶ ἐφεξῆς διαλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς, εἶναι ἀλλότριος τῶν πλωτινείων θεωριῶν.

Ἄλλ' ὅπερ χείρον τῶν ἀσαφειῶν εἶναι τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς περιπίπτει εἰς οὐκ ὀλίγα πλημμελήματα, ὃν τινα εἶναι οὖσιώδη μαρτυροῦντα, ὡς μὴ ὥφελεν, ὅτι δὲν ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ Πλωτίνειον φιλοσόφημα. Ἐν τοῖς ἔξης θὰ μνημονεύσωμεν τὰ κυριώτατα.

1) Ἐν σελ. 10 λέγεται «Τὸ θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς ψυχικῆς ἀρχῆς κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ ψυχικὴ ἀρχὴ ἡ τὸ ὑπὸ τῆς ψυχικῆς ἀρχῆς συνεχόμενον καὶ διακατεχόμενον ὅν, ἐνέχει τὴν ἐνωτικὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἐνωτικὴ ἀρχὴ τῆς ψυχῆς χαρακτηρίζεται ἴδια διὰ τῆς ἀπολύτου ἀναφορᾶς τῶν μελῶν πρὸς ἄλληλα».

Ἄλλὰ ταῦτα εἶναι ἐν μέρει μόνον ἀληθῆ καὶ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ὅλην ψυχήν. Διότι ὁ Πλωτῖνος διακρίνει ἀνώτερον καὶ κατώτερον τῆς ψυχῆς μέρος καὶ ἀποφαίνεται διὰ τὸ λογικὸν μέρος δὲν δύεται ὅλως εἰς τὸ σῶμα ἀλλ᾽ ὑπάρχει ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ (Ἐν. 4,8,8. 5,1,10).

2) Σελ. 12 «χρόνος καὶ κόσμος εἶναι ταῦτά, ὡς ψυχὴ καὶ φύσις ταῦτα εἰσίν». Ἐάλλος οὐτε ὁ χρόνος καὶ ὁ κόσμος οὐτε ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις ταυτίζονται κατ' ἀκρίβειαν πρὸς ἄλληλα. Τείνουσα κατὰ Πλωτῖνον ἡ ψυχὴ νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν ὅλην ὃ, τι ἔθεασατο ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ γεννᾷ τὸν χρόνον ὡς ἀπείκασμα τῆς ἀϊδιότητος ἔαυτῷ τε καὶ τῷ κόσμῳ (4,8,7,3,7,11 «πρῶτον μὲν ἔαυτὴν ἔχοντος . . . ἐπειτα δὲ καὶ τῷ γενομένῳ ἔδωκε δουλεύειν χρόνῳ»). Ὡστε ὁ χρόνος δὲν εἶναι τὸ αὐτὸν καὶ ὁ κόσμος. Ὡσαύτως καὶ ἡ φύσις δὲν συμπίπτει κατὰ πάντα πρὸς τὴν ψυχὴν καθόλου. Ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου διακρίνεται εἰς δύο ψυχάς, τὴν ἀνωτέραν καὶ τὴν κατωτέραν (2,3,17. 2,9,7). Ἡ τε λενταία αὕτη (οὐχὶ ἡ ψυχὴ καθόλου) ἐνεργοῦσα ἐν τῷ αἰσθητῷ καλεῖται φύσις (3,8,4. 4,4,13). Ἐπειτα δέ, ἀν χρόνος καὶ κόσμος εἶναι τὸ αὐτά, τίνα ἔννοιαν ἔχουσι τὰ κατωτέρω (σ. 16) λεγόμενα «Ἐκ τοῦ χρόνου (;) θεωρουμένου τοῦ κόσμου παρουσιάζεται ἡ ψυχὴ ὡς ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς συστάσεως αὐτοῦ».

3) Ἐν σελ. 17 λέγεται «ἡ οὐσία τοῦ νοῦ εἶναι ἀνωτέρας ἀξίας ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς», ὡσεὶ νοῦς καὶ ψυχὴ εἶχον κατὰ Πλωτῖνον διάφορον οὐσίαν.

4) Ἐν σελ. 18 γίνεται πολλάκις λόγος περὶ θέσεως τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ νοῦ, ἐνῷ κατ' ἄλλημεραν πρόκειται περὶ ἀπορροῆς (πβλ. 3,2,2,3,5,9,5,1,3,5,1,7 κ. ἄ.).

5) Ὁ δρισμός, καθ' ὃν «ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἡ μέθοδος ἔκείνη ἥτις ἀναλύει καὶ τὰς μεταφυσικὰς σχέσεις τῶν ὄντων καὶ τῶν ποιοτήτων τοῦ ὄντος πρὸς ἄλληλα εἰς νοητὰς καὶ καθ' ἔαυτὰς ὑφισταμένας ἐτερότητας» (σελ. 13) εἶναι ἀδιανόητος καὶ ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς ὅσα λέγει σαφῶς περὶ διαλεκτικῆς ὁ Πλωτῖνος ἄλλαχοῦ τε καὶ ἐν Ἐν. 1,3,4.

6) "Οτι ή οὐλη κατάγεται κατὰ Πλωτίνον ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ἔμμέσως ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἀποδεικνύεται οὐχὶ —ῶς νομίζει ὁ συγγραφεὺς (σ. 14) —ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ψυχῆς ὡς εἴδους (ὅπερ δὲν εἶναι ἀκριβὲς) ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς οὐλης καὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν τῇ ὄντολογίᾳ τοῦ φιλοσόφου. Οὗτος δηλαδὴ γνωματεύεται ὅτι ἐν τῇ «ἀεὶ ὑποβάσει» καὶ ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ τελείου ἐπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ὑπάρχῃ δριον, ἐνῷ τὸ ἀγαθὸν μεθίσταται εἰς τὸ κακόν, ὁ νοῦς εἰς τὴν οὐλην, ἥψη ψυχὴ εἰς τὸ σῶμα, καθὰ καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἀπὸ τῆς πηγῆς αὐτοῦ ἀποστάσει ἀποβαίνει σκότος (1,8,7.3,2,5,4,3,9).

7) Καὶ δσα δὲ λέγει ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς περὶ τῆς οὐλης ἀφίστανται τῆς ἀληθείας. Παρατηρεῖ δηλ. ὅτι «ἡ σχέσις τῆς οὐλης πρὸς τὰς λοιπὰς ποιότητας τοῦ ὄντος, πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὸν ἀριθμόν, πρὸς τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἐνότητα, θὰ ἡτο πάντῃ ἀδύνατος, ἂν ἡ οὐλη ἐθεωρεῖτο ὡς πάσης μορφῆς ἐστερημένη. Ἡ ἀρνησις τῆς μορφῆς ἐκ τῆς οὐλης σημαίνει, καθ' ἡμᾶς, πάντοτε τὴν ἀρνησιν ὡρισμένης τινὸς μορφῆς καὶ ὡρισμένου τινὸς εἴδους, οὐχὶ ὅμως καὶ αὐτὴν τὴν ἀσριστὸν αὐτῆς ποιότητα ἥ τὸ ἄπειρον». Ἀλλ' ὁ Πλωτίνος ὅμως διαρρήδην ἀποφαίνεται ὅτι ἡ οὐλη εἶναι τὸ ἄποιον καὶ ἄμορφον καὶ ἀσριστον, τὸ ἀληθινῶς μὴ ὅν καὶ ἄπειρον (3,6,7.2,4,10.14,16).

8) Σελ. 16. «Ο νοητὸς κόσμος εἶναι ἄμεσον προϊὸν τοῦ νοῦ». Ταῦτα δὲν εἶναι ἀκριβῆ. Διότι νοητὸς κόσμος εἶναι αἱ ἰδέαι, αὖται δὲ δὲν εἶναι διάφοροι τοῦ νοῦ, ἐνῷ περ περιέχονται καὶ πρὸς ὃν ἔχουσι ὡς τὰ εἴδη πρὸς τὸ γένος (4, 8, 3. 5, 9, 8. 6, 7, 17).

9) Ἐν σελ. 19 μνημονεύονται «ψυχοφυσικὴ σχέσις», ψυχονοητικὴ σχέσις», «δέον τῆς ἀναφορᾶς» καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀτινα ἀπομακρύνονται σφόδρα ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς νοῦ τοῦ Πλωτίνου. Ἐνῷ δὲ λέγονται πολλὰ ἀπροσδιόνυσα, παραλείπονται ἄλλα κυριώτατα καὶ θεμελιωδέστατα, ἀτινα συνιστῶσιν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ νοῦ, τουτέστιν αἱ ἰδέαι. Καὶ ὅμως ἀνευ ἰδεῶν οὔτε ὁ νοῦς οὔτε ὁ αἰσθητὸς κόσμος δύναται νὰ νοηθῇ.

10) Ἀρκούντως ἀνακριβῆ καὶ ἕκανῶς ἀφεστῶτα ἀπὸ τοῦ πλωτινείου νοῦ εἶναι δόσα λέγονται (σ. 20) περὶ τῆς διανοίας. «Ο καθ' ὑπόθεσιν, λέγει, τιθέμενος νοῦς καλεῖται . . . διάνοια». «Ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς νοῦς». Πάντα ταῦτα, διὸ ὡν ἔμφαγίζεται ἡ διάνοια ὡς ἴδια τις ὑπόστασις, δὲν στοχάζονται τῆς θεωρίας τοῦ Πλωτίνου. Διότι κατὰ τὸν φιλόσοφον ἡ διάνοια εἶναι ὑψηλοτέρα τις καὶ ἀνωτέρα τῆς δόξης γνωστική ἐνέργεια τῆς ψυχῆς· εἶναι ἡ ἔμμεσος διανόησις, δὲ λογισμὸς ὅστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ζήτησις λόγου ἀληθοῦς καὶ εἰς τὸ δόν ἀναφερομένου (4,4,12). Ὁ μετ' ἐπιστάσεως ἀναγινώσκων τὸ χωρίον τοῦτο καὶ μάλιστα τὸ 1,1,9 κατανοεῖ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς πλωτινείου διανοίας, καθ' ἣν δοκιμάζονται αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεις καὶ ἐποπτεύονται ἀτελῶς αἱ ἰδέαι. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ λόγου, διότι δηλαδὴ διὰ τῆς διανοίας ἐποπτεύονται αἱ ἰδέαι οὐχὶ καθαρῶς, συνάγεται προφανῶς ὅτι δὲν εἶναι δρυὸν τὸ ὀλίγῳ κατωτέρῳ λεγόμενον, ὅτι τὸ διανοεῖσθαι εἶναι «καθαρὰ θεωρία τοῦ ὄντος, ἀπόλυτος θέα τῆς οὐσίας».

11) Σελ. 21. «Ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ νοῦ ἡ θεωρία εἶναι συνάμα πρὸς τὸν νοῦν ἢ κάλλιον δὲ νοῦς εἶναι συνάμα πρὸς τὸ δόν, ἐν ᾧ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ψυχῆς τὸ δόν εἶναι πρὸ ἢ μετὰ τὴν ψυχὴν καὶ ἡ θεωρία ἔρχεται πρὸς αὐτό . . . ». Ταῦτα εἶναι ἀσαφῆ καὶ δυσνόητα, διότι δὲν προέρχονται ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν τῶν Ἔγγειῶν τοῦ Πλωτίνου, ὅστις ποιεῖται ἐκτενῆ καὶ σαφῆ διάκρισιν εἰδῶν γνώσεως καὶ διὰ ταύτης εἰσδύεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ δόλου φιλοσοφήματος.

12) Τὰ κατὰ τὸν νοῦν ἐκτίθενται (ἐν σελ. 22) ἀσαφῶς καὶ πλημμελῶς, διότι δὲν δηλοῦται δρόποια τις εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ νοῦ, ὡστε νὰ φαίνηται ὅτι νοῦς καὶ δόν εἶναι τὸ αὐτό. Καὶ δημοσίευτας περὶ τούτου διαλαμβάνει διεξοδικῶς δὲ Πλωτίνος δεικνύων πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι αἱ διάφοροι κατηγορίαι τοῦ νοῦ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸν καὶ οὕτω προοδοποιῶν τὴν περὶ ἀπολύτου ταυτότητος θεωρίαν τοῦ Schelling.

13) Σελ. 22. «Τὸ πῶς σημαίνει τὴν καθαρὰν σύνθεσιν τῆς

θέσεως καὶ τῆς ἔτεροθέσεως (!), ἐνῷ τὸ διατέλευτον ποδεικνύει τὴν ἐσχάτην οὐσίαν καὶ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ νοεῖν καθόλου». Ταῦτα εἶναι ἀδιανόητα καὶ ἀλλότρια τοῦ Πλωτίνου. Τὸ αὐτὸν δητέον καὶ περὶ τῶν ἐπομένων. «Ο καθορισμὸς καὶ δὴ δὲπὸ τὸ δέον (;) τοῦ ἀγαθοῦ πάντοτε διαμένων καθορισμὸς ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ νοῦ, τουτέστιν δὲ προσδιορισμὸς τοῦ ἀγαθοῦ αὐταντεῖται»!

14) Τὰ ἐν σελ. 23 καὶ ἑξῆς ἔκτιθέμενα εἶναι ἀόριστοι καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑποκειμενικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ Πλωτίνεου φιλοσοφήματος, οὐχὶ δὲ σαφῆς ἔκθεσις καὶ ἀντικειμενικὴ ἀπεικόνισις αὐτοῦ. Τῆς ἀοριστίας καὶ συμφύρσεως δείγματα ἔστωσαν αἱ ἀποφάνσεις : «Ἡ διαφορὰ εἶναι αἰτία τῆς ἔτεροτητος», «Ἡ διάκρισις αὗτη τοῦ ὄντος εἰς ἔτερον καὶ ταῦτὸν εἶναι ἡ τῆς θέσεως τοῦ ἀριθμοῦ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς οὐσίας». Ἀλλ' δὲ ἀριθμὸς εἶναι καὶ κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον τὸ αὐτὸν καὶ ἡ ἴδεα, ἡ δὲ δύναμις τοῦ ἀριθμοῦ ὑπάρχει αἰτία τοῦ μερισμοῦ τοῦ ὄντος καὶ τῆς γενέσεως τῶν πολλῶν ὄντων. Ἐφεξῆς δὲ ἔξαιρεται ἡ γονιμότης (;) τῆς σχέσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ (σ. 24). «Οπερ δὲ σημειῶδες εἶναι ὅτι γίνεται λόγος καὶ περὶ ἀξιολογικῆς γνωσεολογικῆς (;) ἀναφορᾶς τῶν δύο ἔτεροτήτων !

15) Τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς σχέσεως ψυχῆς καὶ νοῦ θημειοῦται (σ. 24) ὅτι «τὸ ἐν τίθεται ὑπὸ τοῦ ἄλλου κατὰ φύσιν καὶ κατ' οὐσίαν», ὡσεὶ νοῦς καὶ ψυχὴ ἔθετον ἄλληλα ἀδιαφόρως, ἐνῷ κατὰ Πλωτίνον ἡ ψυχὴ ἀπέρρευσεν ἐκ τοῦ νοῦ (5,8,2.3,2,2).

16) Ως ὅργανα ἀνυψώσεως τοῦ νοῦ μνημονεύεται δὲ λόγος (λέγε : ἡ γνῶσις) καὶ δὲ ἔρως (ἔνθ. ἀνωτ.). Καὶ διμως τὸ κυριώτατον καὶ σπουδαιότατον πρὸς τοῦτο ὅργανον εἶναι κατὰ Πλωτίνον ἡ ἡθικὴ ἐνέργεια, ἣν παραλείπει δὲ συγγραφεὺς παρορῶν οὕτω τὸν κατ' ἔξοχὴν ἡθικὸν χαρακτῆρα τοῦ περὶ οὐδὲ λόγος φιλοσοφήματος.

17) «Ἡ σύλληψις τοῦ ἐνὸς ὑπὸ τῆς ψυχῆς προϋποτίθησι κατὰ ταῦτα τὴν ἀπόλυτον ἐνότητα τῆς ψυχῆς». Ἀλλ' ἡ τῆς ψυχῆς ἐνότης οὐδαμῶς συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων, καθά δὴ καὶ

τὰ ἐπόμενα ἔχουσι πρὸς τῇ ἀσαφείᾳ ἔλλειψιν λογικῆς ἀκολουθίας.

18) Σελ. 26. «Ἐν τῇ σχέσει τῆς μιᾶς ψυχῆς, τουτέστιν ἐν τῷ συνειδότῃ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς μονῆς τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τῷ συνειδότι τοῦ ἐνὸς ἀγαθοῦ, κεῖται ἡ ἐσχάτη ἐνώσις καὶ ἡ τῷ ὅντι θεοποίησις τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς».

‘Αλλὰ ταῦτα ἀντίκεινται πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Πλωτίνου, καθ’ ὃν ἐν τῇ ἀπολύτῳ πρὸς τὸ πρῶτον ὃν ἐνότητι τῆς ψυχῆς οὐδεμία ὑπάρχει αὐτοσυνειδησία καὶ συνειδητὴ νόησις.

19) Σελ. 28. «Ἡ ὑπόστασις καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ νοῦ ἀναφέρεται καὶ δέον νὰ ἀναφέρεται πρὸς τὸ ἔν». ‘Αλλ’ ἂν ἡ ὑπόστασις εἴναι (κατὰ τὰ ὀλίγῳ ἀνωτέρῳ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰρημένα) τὸ καθ’ ἑαυτὸν ὑπάρχον ἀνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὸ ὅν, πῶς ἀναφέρεται καὶ δέον νὰ ἀναφέρεται πρὸς τὸ ἔν»;

20) Σελ. 29. «Ἡ διάνοια εἴναι τὸ νοητὸν ὃν κατ’ ἔφαρμογήν πρὸς τὴν αἰσθησιν θεωρούμενον». Ταῦτα ἴστανται ἀπωτάτῳ τοῦ ὁρθοῦ. Διότι ἡ διάνοια κατὰ τὸν φιλόσοφον δὲν είναι ὃν ἀλλὰ μόνον λογισμός, ζήτησις λόγου ἀληθοῦς καὶ εἰς τὸ ὃν ἀναφερομένου (4,4,12).

21) Πλημμελῶς λέγεται (ἐν σελ. 30, περὶ δημιουργίας τοῦ νοῦ). Ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας ἀποκλείεται ἀπὸ τῆς προκειμένης φιλοσοφίας. Καὶ ὁ νοῦς λοιπὸν δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἀλλ’ ἀπέρρευσεν ἐξ ἔκείνου, καθὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ ἐνὸς (5,1,7. 5,3,15. 5,8,2. 3,2,2).

22) Σελὶς 30. «Ἄλλ’ ἀκριβῶς ἔνεκα τοῦ ἀνοήτου, τουτέστιν ἐπειδὴ τὸ ἐν εἴναι ὑπὲρ τὸν νοῦν ἥ ἐπειδὴ τὸ ἐν είναι ἐτερόν τι, πρὸς τὸν νοῦν θεωρούμενον, διὰ τοῦτο ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν τῆς ἀρχῆς τοῦ νοῦ ἥ μᾶλλον τίθησι τὴν ἀρχὴν τοῦ νοῦ. Αἵτία ὑπάρχει μόνον ἔκει ὅπου ὑπάρχει ἐτερότης, διαφορὰ ποιότητος».

Κατὰ ταῦτα τὸ Πρῶτον είναι αἵτία τοῦ νοῦ, διότι είναι ὑπὲρ τὸν νοῦν ἥ είναι ἐτερόν τι. Ἄλλὰ ταῦτα είναι ἀλλότρια τοῦ Πλωτίνου, ὅστις ἔχει ἐπίγνωσιν τῆς μεγάλης δυσχερείας τῆς περὶ τὴν

γένεσιν τῶν ὄντων ἐκ τοῦ Πρώτου ὑπαρχούσης καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δηλαδὴ θέλει νὰ συγκαλύψῃ τὴν δυσκολίαν, καταφεύγει εἰς εἰκόνας καὶ μεταφοράς. Οὐδὲν εἶναι δρυθὸν ὅτι ὁ νοῦς εἶναι διάφορος τοῦ ἔνδος κατὰ ποιότητα. Δὲν εἶναι μὲν ὁ νοῦς ταῦτὸν τῷ πρώτῳ οὐδὲ βέλτιον ἀλλ᾽ ἔχει ὅμως πρὸς ἐκεῖνο δυμοιότητα, εἶναι εἰκὼν τοῦ Πρώτου (5,1,7. 5,3,15. 6,7,21).

23) Αὐτ. «*Ἡ ἀξία τοῦ ἔνδος ἀναφερομένη πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὸ ὄν εἶναι ἀξία ὀφελείας*». Ταῦτα οὔτε καθ' ἑαυτὰ ἔχουσι νοῦν τίνα οὔτε εἶναι πως οἰκεῖα πρὸς τὸν Πλωτῖνον.

24) Σελ. 31, «*Ἡ ἐνότης καὶ ἡ κατὰ λόγον ἀναφορὰ τῶν ἐτεροτήτων τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ δέον πρὸς ὃ στρέφεται ἡ ψυχή*». Τί δηλοῖ πάλιν τὸ δέον καὶ τί σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ στρέφεται πρὸς τὴν ἐνότητα τῶν ἐτεροτήτων αὐτῆς; Ποῦ δὲ λέγει ἡ ὑπὸ νοεῖ τοιοῦτό τι ὁ Πλωτῖνος;

25) Σελ. 32. «*Ἡ ἀπλῆ θέσις τοῦ ὑφισταμένου, τουτέστιν ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ αὐτοτέλεια εἶναι ἡ αἰτία τοῦ εἶναι. Τὸ εἶναι ἡ τὸ ὄν εἶναι ἐφ' ὅσον τίθησιν ἑαυτὸν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἔν.* Τὸ ὄν εἶναι διότι εἶναι ἡ ἡ αἰτία τῆς οὐσίας τοῦ εἶναι ἔγκειται ἐν τῇ ἐτερότητι αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔν». Ταῦτα οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀκριβῆ ἀλλὰ καὶ ἀντίκεινται ἐκ διαμέτρου πρὸς ὅσα γνωματεύει ὁ Πλωτῖνος. Τὸ ὄν δὲν τίθησιν ἑαυτὸν καὶ δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἔν οὐδὲν ἔχει αἰτίαν τὴν αὐτοτέλειαν. *Ἐκ τοῦ ἐναντίου πάντα τὰ γεννώμενα εἶναι κατὰ τὸν φιλόσοφον εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα τοῦ Πρώτου πᾶν ὄν, πᾶν πεπερασμένον εἶναι συμβεβηκὸς καὶ ἐμφάνισις τοῦ θεοῦ, ὅστις μένει μὲν ἐν ἑαυτῷ ἀλλ' ἀμα ἐνυπάρχει ἐν πᾶσι διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως (6,4,3. 5,5,9. 3,8,1. 6,5,1).*

26) Σελ. 32. «*Ἡ ἐτερότητος τοῦ εἶναι καὶ τοῦ νοεῖν εἶναι ἡ αἰτία ἀμφοτέρων*». Ἀλλὰ πᾶν τούναντίον γνωματεύει ὁ Πλωτῖνος, ὅτι τὸ ὄν καὶ ὁ νοῦς εἶναι οὐχὶ διάφορα ἀλλὰ τὸ αὐτὸ (5,3,5 καὶ 6. 1,8,2. 5,8,4 καὶ ἄ.).

27) Σελὶς 33. «*Ἡ σχέσις τοῦ νοεῖν καὶ ἐνὸς δέον νὰ ἐννοηθῇ ὡς μεθυπάρχουσα (;) ἀναφορά, τουτέστι τοιαύτη καθ' ἥν τὸ ἔν δὲν τίθεται κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τοῦ ἐτέρου*». Ἀλλ' ἀρα ὁ νοῦς

δὲν ἀπορρέει ἐκ τοῦ Πρώτου κατ' ἀνάγκην; Εἰ μὴ ἀπέρρεεν δ νοῦς καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τοῦ Πρώτου, δὲν θὰ ἦτο τοῦτο οἶνος εἶναι. Τὸ Πρώτον δηλαδὴ τελειότατον ὃν ἦτο ἀδύνατον νὰ μένῃ ἐν ἑαυτῷ, διπάμε πάντα (καὶ αὐτὰ τὰ ἀψυχα) δὲν μένουσι, καθ' ὅσον δύνανται, ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ ποιοῦσιν ἔτερα (5,2,1. 5,1,6. 5,4,1).

28) Σελ. 33. «Ἡ ψυχὴ θεωρεῖται ὡς μορφὴ τοῦ νοῦ. . . Ἡ διαμόρφωσίς δὲ αὕτη τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ νοῦ ἀρχεται ἀφ' ᾧ τὴς ψυχὴ ἀναφερθῇ πρὸς τὸν νοῦν κατὰ δέον (;) καὶ κατὰ λόγον, τουτέστι διὰ τῆς κρίσεως». Ταῦτα ἀφίσταται τῆς θεωρίας τοῦ Πλωτίκου. Κατὰ τοῦτον ἥ ψυχὴ εἶναι εἰκὼν τοῦ νοῦ, εἶναι λόγος ἀπορρεύσας ἐκ τοῦ νοῦ, καθὰ καὶ ὁ νοῦς ἐκ τοῦ Πρώτου (5,8,2. 3,2,2). «Ἐχει δὲ ἥ ψυχή, ὡς καὶ ὁ νοῦς τὰ εἴδη πλὴν ὅτι ταῦτα εἶναι ἐν ἔκείνῃ οἷονεὶ ἀνειλιγμένα καὶ κεχωρισμένα (5,9,3. 1,1,8).

Τὸ θεμελιῶδες ἐλάττωμα τῆς περὶ Πλωτίνου πραγματείας εἶναι ἥ ὀλιγωρία τῶν πηγῶν καὶ ἥ ἐπὶ τῇ βάσει νεωτέρων ἐκδοχῶν ἀνάπτυξις θέματος ὀπαιτοῦντος κατ' ἔξοχὴν διαχρίβωσιν καὶ κατανόησιν τῶν πηγῶν. Τὸ ἐλλειψμα τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ διεξοδικωτέρῳ ἔργῳ «Plotins Metaphysik des Seins», εἰς ὃ ἀναφέρονται αἱ ἐπόμεναι παρατηρήσεις.

29) Ἐν σελ. 2 γίνεται λόγος περὶ τῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς τῆς τελουμένης ὅλως ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ. 'Αλλ' ὁ ταῦτα λέγων ἀμνημονεῖ ὅτι ἥ ψυχὴ κατὰ Πλωτίνου εἶναι μὲν μεριστὴ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ σῶμα ἀλλ' ἀμα καὶ ἀμέριστος, διότι μέρος τι αὐτῆς δὲν κατέρχεται ὃν φύσει ἀμέριστον καὶ κατ' ἀκολουθίαν μένει ἀσχετον πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον (4,2,1), 'Ενταῦθα ἀποφαίνεται ὁ φιλόσοφος ὅτι ἐν τῇ φύσει τῆς ψυχῆς κεῖται ὁ μερισμός, τ.ε. ἥ ἀπὸ τοῦ νοητοῦ κόσμου ἀπομάκρυνσις καὶ ἥ εἰς τὸ σῶμα εἰσοδος. 'Αλλ' ἀντὶ τῆς αἰτίας ταύτης ὁ συγγραφεὺς εἰσάγει τὴν ἐτερότητα (Andersheit) καὶ τὴν ἐκ ταύτης δῆθεν προερχομένην ἀρνητικὴν σχέσιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὸ ἐν.

30) Σελ. 3 «τὸ μὴ ὃν θεωρεῖται ὡς ἀμοιδὸν καὶ ἐναντίον τῆς ἀξίας». 'Αλλὰ τὸ μὴ ὃν, τ.ε. ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ὡς φαινόμενον

τῆς ψυχῆς εἶναι κατ' ἀνάγκην καλὸς καὶ τέλειος. 'Ο Πλωτῖνος οὐ μόνον δὲν διδάσκει τὴν ἀπαξίαν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ ψέγει τὴν τοιαύτην δοξασίαν παρατηρῶν ὅτι ὁ ὄρατὸς κόσμος εἶναι ἀπείκασμα τοῦ ἀօράτου (ἐπ. 9 βιβλ. τῆς 2ας Ἐννεάδος). 'Ο.τι ἔχει ἀπαξίαν καὶ ὑπάρχει ἀπόβλητον, εἶναι τὸ κακόν.

31) Αὐτ. «'Η ψυχὴ ἀδυνατεῖ πλέον νὰ ἀναγνωρίσῃ ἔαυτὴν ὡς ἀξίαν καὶ δὴ ως ἀπόλυτον ἀξίαν». 'Αλλ' ἡ ψυχὴ ἐν τῇ προσηκούσῃ αὐτῆς διαγωγῇ ἀπονέμει ἀξίαν καὶ δὴ ἀπόλυτον οὐχὶ εἰς ἔαυτὴν ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸ Πρῶτον.

32) Ἐν σελ. 6 καὶ ἔξῆς παρίσταται τὸ ψυχικὸν καὶ τὸ μὴ ψυχικὸν (φυσικὸν) στοιχείον ως διάφορα, ὃν ἡ σύζευξις (Vermählung) ποιεῖ τὴν ζῶσαν οὐσίαν. 'Αλλὰ ταῦτα ἀπάδουσι πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Πλωτίνου, καθ' ὃν ἡ ψυχὴ γεννᾶ καὶ κοσμεῖ καὶ διέπει τὸν σωματικὸν κόσμον (δ.1,7. 4,7,13. 4,8,7 καὶ 8). 'Η ψυχὴ δὲν εἰσέρχεται αὐτὴ εἰς τὸ σῶμα ἀλλὰ παρέχει παρ' ἔαυτῆς ἔλλαμψίν τινα ποιοῦσαν τὸ ἔμψυχον ὅν. 'Η τοῦ κόσμου ψυχὴ καθόλου δὲν εἰσέρχεται ως ἀληθῶς εἰς τὸ τοῦ παντὸς σῶμα, διότι τὸ πᾶν εἶναι ἀεὶ ἔμψυχον οὐδὲν ἡτο ποτε χρόνος ὅτε ὑπῆρχεν ὅλη ἀνευ εἴδους, σῶμα ἀνευ ψυχῆς. (Κ. I. Λογοθέτου. 'Η ψυχολογία τοῦ Πλωτίνου, σ. 23). Ρητέον δ' ὅτι ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ εἶναι πάνυ ἀκόλουθος πρὸς τὰς θεμελεώδεις ἀρχὰς τοῦ ἐνίζοντος φιλοσοφήματος.

33) Ἐν σελ. 9 τοῦ λόγου ὃντος περὶ τῆς ψυχῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ὥφειλεν ὁ συγγραφεὺς νὰ ἀναπτύξῃ πῶς ὁ Πλωτῖνος ἀγωνίζεται νὰ ἐπιλύσῃ δυσεπίλυτον πρόβλημα καὶ ἀναγκάζεται νὰ προσέλθῃ εἰς διάκρισιν ψυχῆς καὶ φύσεως.

34) Τὰ κατὰ τὴν νόησιν (σ. 13) ἐκτιθέμενα εἶναι ἵδια δοξάσματα οὐχὶ θεωρίαι τοῦ Πλωτίνου. Καθόλου δὲ τὰ πλεῖστα τῶν λεγομένων εἶναι ὑποκειμενικά καὶ νεώτεραι ἐκδοχαί, πάντα δὲ παραδόξως ἀμάρτυρα.

35) Τὰ περὶ λόγου ἐκτιθέμενα (σ. 15 ἕξ.) ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ἀκριβῆ καὶ μαρτυροῦσιν ἔλλειψιν μελέτης τῶν πηγῶν. Καὶ ἐνταῦθα ἐμφανίζεται σύγχυσις

έννοιῶν καὶ πραγμάτων. Κατὰ τὸν Πλωτῖνον ἡ ἀνύψωσις γίνεται δι’ ἐμμέσου νοήσεως, τῆς διανοίας, τοῦ λογισμοῦ (4,4,12). "Άλλο δὲ εἶναι ὁ λόγος· «εἴστι τοίνυν οὗτος (ὁ λόγος) ἄκρατος νοῦς οὐδέ τις ψυχῆς καθαρᾶς τὸ γένος, ἥρτημένος δ’ ἔκείνης καὶ οἶον ἔλλαμψις ἐξ ἀμφοῖν, νοῦ καὶ ψυχῆς» 3,2,16. πβλ. 2,3,17.

36) Δὲν εἶναι ἄκριβὲς τὸ ὅτι τὸ ἀγαθὸν τίθησι τὸν λόγον (σ. 19), Διότι ἐκ τοῦ ἑνός, τ.ε. τοῦ Πρώτου, τοῦ ἀγαθοῦ ἀπορρέει ὁ νοῦς, ὁ δὲ λόγος ἀπορρέει ἐκ τοῦ νοῦ, (3,2,2, «οὗτος δὲ ὁ λόγος ἐκ νοῦ ὅντες· τὸ γὰρ ἀπορρέον ἐκ νοῦ λόγος»), ἢ, ως ἄλλως λέγει, εἶναι «ἔλλαμψις ἐξ ἀμφοῖν νοῦ καὶ ψυχῆς» (3,2,16). "Ωστε δὲ λόγος δὲν τίθεται ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλ’ εὑρίσκεται ἀπωτέρῳ αὐτοῦ.

37) 'Ο ἔρως δὲν εἶναι, ως παριστᾶ ὁ συγγραφεὺς (σ. 20) εἶδος τῆς ψυχῆς ἀλλὰ «ἐνέργεια ψυχῆς ἀγαθοῦ δριγνυμένης (3,5,4).

"Ωσαύτως καὶ ἡ «διάνοια» δὲν εἶναι ἐπιστημονικὴ μέθοδος (wissenschaftliche Methode) ἀλλὰ βαθμὶς γνωστικῆς ἐνεργείας ἀνωτέρα τῆς δόξης (4,4,12).

38) 'Ἐν σελ. 23 ἡ ψυχὴ χαρακτηρίζεται παραδόξως ως «μεταφυσικὴ λειτουργία τοῦ νοητικοῦ κόσμου». 'Άλλ' ὁ Πλωτῖνος σαφῶς εἰκονίζει τὴν ψυχὴν ως γέννημα τοῦ νοῦ (5,1,7).

39) Δὲν στοχάζεται τοῦ ἀληθοῦς τὸ λεγόμενον ὅτι ἡ ψυχὴ τίθεται ὑπὸ τοῦ νοῦ διὰ τῆς σχέσεως τῆς ταυτότητος καὶ τῆς ἐτερότητος (σ. 24). 'Η ψυχὴ γεννᾶται ἐκ τοῦ νοῦ ἔνεκα τῆς τελειότητος αὐτοῦ, καθ' ὅνπερ τρόπον καὶ ὁ νοῦς ἐκ τοῦ Πρώτου. Προηλθε δὲ ἡ ψυχὴ ἐξ ἀνάγκης ἐκ τοῦ νοῦ χωρὶς οὗτος νὰ ἐνεργήσῃ ἢ ἀλλοιωθῇ (5,8,2. 3,2,2).

40) 'Ο αἰσθητὸς κόσμος ἐκ τοῦ νοητοῦ προελθὼν καὶ τούτου ὕν εἰκὼν ἔχει νοῦν καὶ τάξιν (3,3,4. 6,8,18). Διατὶ λοιπὸν πρέπει τὸ αἰσθητὸν νὰ θεωρεῖται ως τι «nicht gesolltes» ;

41) 'Ἐν σελ. 28 λέγεται ὅτι αἰτία τῆς πολλότητος εἶναι οὐχὶ ἡ κανονικὴ γέννησις ἐκ τῆς ἐνότητος ἀλλ' ἡ ἀδυναμία τοῦ μένειν

ἐν ἑαυτῇ. Ἀλλὰ πόθεν τοιαῦται ἀποφάνσεις συνάγονται; — Καὶ τὰ αὐτόθι δὲ ἔκτιθέμενα περὶ τῆς ἀρσεως τῆς ἐνότητος καὶ τῆς παρὰ τὸ δέον γενέσεως τῆς ποσότητος ἀπάδουσι πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Πλωτίνου, καθ' ὃν πάντα παράγονται ἐκ τοῦ Ἐνὸς κατ' ἀνάγκην.

42) Παράδοξος ἡ ἀπόφανσις ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι δεκτικὴ μορφῆς καὶ ἔνότητος (σ. 29). Ἐαλὸς οὐ πλωτῖνος πᾶν τουναντίον διδάσκει, ὅτι τὴν ὕλην μορφοῖ ή ψυχὴ διὰ τῶν ἑαυτῆς σπερμα-τικῶν λόγων (3,2,16. 5,3,8. 5,1,5). Ο λόγος ἐγγινόμενος ἐν τῇ ὕλῃ παρέχει αὐτῇ εἶδος καὶ μορφὴν καὶ παράγει πάντα (2,7,3. 3,8,2. 5,9,9).

43) «Τὸ ἄπειρον τῆς κατ' αἰσθησιν παρατηρήσεως αἰτίαν ἔχει τὴν ἀπάτην τῆς ψυχῆς. . . » (σ. 30). Ὁ Αλλὰ ἐπὶ τίνος μαρτυρίας ταῦτα στηρίζονται; Ὁ Πλωτῖνος αἰτίαν τῆς πολλότητος καὶ τῆς διαιρέσεως, τῆς διαστάσεως καὶ ἀντιθέσεως θεωρεῖ τὴν ὕλην, (3, 2, 2, 6, 5, 11).

44) "Οσα ἔκτιθενται περὶ ἀριθμοῦ (σ. 28 κέξ) δὲν στοχάζονται τῆς Πλωτινείου θεωρίας ἀλλ' εἶναι ἀλλότριαι δοξασίαι. Θὰ ἥρωτατο δὲν εὐλόγως δ συγγραφεὺς ἐπὶ τίνων μαρτυριῶν ἐρείδει δσα ἐν τοῖς καθ' ἔκαστον περὶ τούτων διαλαμβάνει.

Θεωρία τοῦ λόγου ἢ γνωσεολογία.

1) Εύθὺς ἐν ἀρχῇ ὅητέον δτι ὁ ὅρος γνωσεολογία (γνωσεολογικὸς, κ.τ.τ.) εἶναι πλημμελῆς. Ὁρθῶς δ' ἔχει μόνον τὸ γνωσιολογία (γνωσιολογικός), ώς μαρτυροῦσι τὰ ἀνάλογα : φυσιολογία, φυσιολογικός, φυσιογνώμων, φυσιογνωμία, φυσιογνωμικός, αἰρεσιομάχος, αἴρεσιομαχία κλπ. Κατὰ ταῦτα σχηματίζονται ὥρθῶς οἱ ὅροι αἰσθησιολογία, γνωσιολογία, νοησιοχρατία, βουλησιοχρατία κ. τ. τ.

Ἐν τοῖς «Προλεγομένοις γίνεται λόγος περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος — ἄνευ ἀκριβεστέρου τινὸς προσδιορισμοῦ καὶ διασα- φήσεως αὐτοῦ — ώς στερουμένου πρὸς τὴν νοητὴν οὖσίαν καὶ

διακρίνοντος τὰς μορφὰς τοῦ ὄντος εἰς κατηγορίας. Ἡ κατὰ κατηγορίας, λέγει, τοῦ συνειδότος διάκρισις τῶν μορφῶν τοῦ ὄντος καὶ ἡ γνῶσις τῆς οὐσίας αὐτῶν εἶναι τὸ κύριον ἔργον τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος. Τοῦτο δὴ τὸ συνειδός στρέφεται εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὸ κῦρος τῶν ὄντων, ἥ δὲ «λογοδύσια» αὐτοῦ πρὸς ἐαυτὸν εἶναι ἡ φιλοσοφία.⁷ Άλλὰ δογματικῶς πως καὶ αὐθαιρέτως ὀρίζεται ἡ φιλοσοφία καὶ ως «ὅ κατ' ἐνέργειαν καθαρὸς λόγος». Καταβάλλεται δ' εἴτα σπουδὴ πρὸς διάκρισιν θεωρίας τοῦ λόγου καὶ γενικῶς λογικῆς, ἥτις διαφορὰ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διαφορὰν λόγου καὶ ἰδέας.

'Ἐν τῷ Α' κεφαλαίῳ διαλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς περὶ κατηγοριῶν καὶ διακρίνει αὐτὰς εἰς δύο, καθ' ὃσον ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς τὰ αἰσθητὰ ἄλλαι δὲ μόνον εἰς τὰ νοητά. Αἱ κατηγορίαι ως μορφαὶ συνάπτονται διὰ τοῦ λόγου πρὸς τὴν ὕλην, ἥτις ως ἄλογος στερεῖται ἵδιας ὑποστάσεως καὶ συνυπάρχει ἀεὶ μετὰ τοῦ λογικοῦ. Τοῦτο δὴ συντελεῖται διὰ τῆς κρίσεως προσποιούσης τὴν μορφὴν καὶ διαμορφούσης τὸ ἄμορφον. 'Άλλ' ἐπειδὴ αἱ κατηγορίαι καὶ ἡ ἀναφορὰ μορφῆς καὶ ὕλης εἶναι ἔργα τοῦ συνειδότος, ἐπεται δτι τὸ κέντρον τοῦ βάρους πίπτει εἰς τὸ ὑποκειμενικὸν πεδίον τῆς συνειδήσεως· ἀλήθεια ὑπάρχει ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συνειδότος· κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἀπόλυτος ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει! (σ. 21). Οὕτω δὲ ἀνάγων ὁ συγγραφεὺς τὸν λόγον καὶ τὰς κατηγορίας, τὴν μορφὴν καὶ τὴν ὕλην, (καθ' ὃσον διακρίνει τὴν νοητὴν ὕλην ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς) εἰς τὴν συνείδησιν γίνεται φανερὸς δτι προσκλίνει εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἴδεολογίαν.

Μετὰ ἄγαν ἐκτενῆ σημείωσιν περὶ τῆς πρὸς τὰ μαθηματικὰ σχέσεως τῆς λογικῆς ἀρχεται τὸ Β' κεφάλαιον τὸ περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης τοῦ διανοεῖσθαι. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο περιέχει δογματικὰς παλλιλογίας καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ποιεῖται ἐπαναλήψεις τῶν ἦδη εἰρημένων. Ἐνταῦθα διακρίνεται τὸ μὴ ὅν ἀπὸ τοῦ οὐκ ὄντος, ἐξ ὧν τοῦτο μὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ μηδὲν ἐκεῖνο δὲ ως ἄποιος ὕλη ἐπιδέχεται μορφὴν καὶ διατυποῦται κατά τινα

κατηγορίαν· διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος προσλήψεως τῆς μօρφῆς γίνεται τὸ λογικῶς εἶναι. Ἐξετάζεται δὲ ἡ τὴν σχέσιν μօρφῆς καὶ ὅλης καθορίζουσα αἵτια καὶ διακρίνεται ὡς τοιαύτη τὸ μὲν ἡ ἀπὸ τῆς οὐσίας (ἀντικειμένου) τὸ δὲ ἡ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας (ὑποκειμένου) προϊοῦσα. Ἐν διακρίσει ἀπὸ τῆς καθόλου μօρφῆς καὶ ὅλης ἡ κατ' ἴδιαν μօρφὴ καὶ ὅλη συναποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα τοῦ κατ' ἐπιστήμην λόγου. Ἡ μօρφὴ ὡς ὠρισμένον ὃν ἀναφερομένη ἔμφαντεται ὡς εἰδικὴ μօρφὴ ἀλλὰ σώζει τὴν ἀξίαν αὐτῆς καὶ τὸ κῦρος. Καθ' ὅσον δὲ ἡ μօρφὴ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἀπειρονύλην καὶ ποιεῖ αὐτὴν νοητὸν περιεχόμενον, κατὰ τοσοῦτο ὁ νοητὸς κόσμος προσλαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολλοῦ καὶ ἀπειρού. Τέλος ταυτίζεται ἡ περὶ κατηγοριῶν θεωρία πρὸς τὴν διαλεκτικήν, ἥτις θεωρεῖται κατὰ τρόπον πλατωνικόν.

Ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ σημειώσει παρέχεται ἐπισκόπησις τῆς περὶ κατηγοριῶν θεωρίας. Ἡ τοιαύτη ἱστορικὴ ἔξετασις εἶναι μὲν ἐπίκαιρος ἀλλὰ στερεῖται τῆς προσηκούσης ἀκριβείας καὶ σαφηνείας.

Οἱ πρόλογοι καὶ αἱ εἰσαγωγαὶ σκοπὸν ἔχουσι νὰ καθοδηγήσωσι τὸν ἀναγνώστην εἰς κατανόησιν τοῦ ἀναπτυχθησομένου θέματος· ὅπερ ἐπιτυγχάνεται μάλιστα διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν οἰκείων γενικῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς διασαφήσεως τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὅρων. Τὰ χαρακτηριζόμενα δ' ὅμως ἔνταῦθα ὡς προλεγόμενα δὲν διασαφοῦσιν ἀλλὰ παρέχουσι πολλὴν ἀοριστίαν καὶ ἀβεβαιότητα. Ἡ ἀσάφεια καὶ ἀοριστία προέρχονται ἵδια ἐκ ἐκ τῆς χρήσεως ὅρων πολυσημάντων καθ' ἕαυτούς, οὓς ὁ συγγραφεὺς καταλείπει ἀδισρίστους. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχῇ ποιεῖται κατακόρως καὶ παρ' ἔκαστον σχεδὸν στίχον χρῆσιν τοῦ ὅρου *λόγος* μὴ δηλῶν ἐπὶ τίνος ἐκ τῶν πολλῶν ἐννοίας μεταχειρίζεται αὐτὸν καὶ πῶς νοεῖ ἀκριβέστερον τὸν λόγον. Μὴ καθορισθέντος δὲ τοῦ *λόγου* μένουσιν, ὡς εἰκός, ἀδιανόητά τὰ συναφῆ περὶ κατηγορίας καὶ μεθόδου τοῦ λόγου καὶ τοῦ καθαροῦ λόγου λεγόμενα, ἔτι δὲ καὶ ἡ θέσιν συμπεράσματος ἐπέχουσα ἀπόφανσις «ὅ λόγος εἶναι διὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας, τουτέστιν ἡ φι-

λοσοφικὴ πορεία τοῦ συνειδότος συντελεῖται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ λόγου καὶ δὴ τοῦ καθαροῦ, τ.ξ. τοῦ ὑπὲρ χρόνον καὶ χῶρον ἐννοούμενου λόγου».

‘Ο συγγραφεὺς παρέχει συγκεχυμένην ἐννοιαν τῆς οὐσίας, συνταράσσει δὲ καὶ συμφύρει τὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν αὐτῆς ἔκδοχήν. Οὗτω λέγει περὶ «οὐσίας ἀπὸ (sic) τοῦ συνειδότος καθόλου διαμεμορφωμένης, περὶ «τοῦ συνειδότος τοῦ διαμορφοῦντος τὴν οὐσίαν τῆς ἴστορίας» (σ. 9). ‘Αλλ’ ἄλλαχοῦ ὅμως ποιεῖται λόγον περὶ νοητῆς καὶ καθαρᾶς οὐσίας» (σ. 7.) «περὶ τῆς οὐσίας τοῦ κατ’ ἐπιστήμην λόγου» καὶ «περὶ τῆς οὐσίας τῶν νοητῶν ὅντων (σ. 8.). Τὸ αὐτὸ ἴσχύει καὶ περὶ τῶν μορφῶν, αἵτινες παρίστανται τὸ μὲν κατ’ ἀντικειμενικὴν τὸ δὲ καθ’ ὑποκειμενικὴν ἐννοιαν. Οὗτω διακρίνονται μὲν αἱ μορφαὶ τοῦ ὅντος κατὰ κατηγορίας τοῦ συνειδότος (σ. 7) χαρακτηρίζονται δὲ πάλιν αἱ μορφαὶ μετὰ τῶν κατηγοριῶν ὡς διέπουσαι τὴν ποιότητα τοῦ συνειδότος καὶ ὡς προϊοῦσαι ἐξ αὐτοῦ (σ. 9.)

‘Ἐν σελ. 8 ταυτίζεται δημιουργικὴ καὶ μαθηματικὴ φαντασία.

‘Ἐν σελ. 9 λέγεται ὅτι συνειδός εἶναι ἐννοιά τις καὶ ἐν τῷ ἀμα οὐσία. ‘Αλλὰ οὐδαμῶς δηλοῦται πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς ταῦτὸ σύμπτωσις αὐτῶν καὶ πῶς ποτε αὕτη πρέπει νὰ νοῆται. Οὐδαμῶς δ’ ἔρμηνεύεται ἐνταῦθα ἡ σχέσις τοῦ καθ’ ὅλου συνειδότος πρὸς τὸ κατ’ ἵδιαν δημιουργικὸν συνειδός. Καὶ εἶναι μὲν εἰς τὸν συγγραφέα τὸ «συνειδός» μυριόλεκτον ἄλλ’, ὡς μὴ ὄφελε, ἀρκούντως πολυσήμαντον καὶ πάντῃ ἀποσδιόριστον. ‘Οπότε δὲ οὕτε τοῦ λόγου οὕτε τοῦ συνειδότος ἡ οὐσία καθωρίσθη, εὔλογον ὅτι οὐδένα δύνανται νὰ παρέχωσι νοῦν τὰ καὶ ἄλλως ἀκατάληπτα λεγόμενα κατωτέρω (σ. 10). «Θεωρίαν τοῦ λόγου ὁνομάζομεν τούναντίον τὴν εἰδικὴν ἐκείνην ἀναφορὰν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν φύσιν τοῦ λόγου καθ’ ὅσον οὗτος ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ συνειδότος, τούτεστι καθόσον τὸ συνειδός εἴτε ἐπιστημονικὸν εἴτε φιλοσοφικὸν κρίνει! Καὶ τὰ ἔφεξῆς εἶναι αὐθαίρετα καὶ δυσνόητα, ὡς «Ἡ θεωρία τοῦ λό-

γου είναι κατὰ ταῦτα ταυτόσημος πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς χρίσεως», ἔτι δὲ τὰ ἐν τέλει τῆς σ. 10. «Ο λόγος κεῖται πάντοτε ἐν τῷ συνειδότι ἢ ἐν τῇ σφαιρᾷ τῇ προσιτῇ πάντοτε διὰ τῆς χρίσεως τῷ συνειδότι, ἐν φῇ ἡ ἴδεα ἀποτελεῖ ἀρχὴν τοῦ συνειδότος». (^{ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΓΡΗΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ} Άλλὰ πῶς ἡ ἴδεα είναι ἀρχὴ τοῦ *συνειδότος*, ἐν φῇ ταῖς κεῖται (!) ὁ λόγος;) καὶ ἐν συνεχείᾳ. «Οἰαδήποτε προσπάθεια τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου πρὸς ἀνάλυσιν τῆς ἴδεας εἰς τὸν λόγον αὐταναιρεῖται (!), διότι λόγος καὶ ἴδεα είναι κατ’ οὐσίαν καὶ κατὰ φύσιν ἐτερότητες». (Ταῦτα θὰ ἥσαν νοητά, ἐὰν μόνον ἐν τοῖς πρόσθεν προήρχετο διασάφησις τῆς φύσεως τοῦ λόγου καὶ τῆς ἴδεας). Ο αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἐν σελ. 11. «Ἡ ὑφ' ἡμῶν συζητουμένη ἐτερότης είναι ἡ διαφορὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἴδεας, ἡτις ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος» (πῶς ἡ διαφορὰ λόγου καὶ ἴδεας, ἡτις διαφορὰ είναι καὶ αὐτὴ αἰνιγματώδης, καθίσταται ἀρχὴ ἐπιστημονικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ συνειδότος ;). πβλ. καὶ τὰ ἐν σελ. 13 «αἱ ἴδεαι οὐδέποτε ἀναλύονται εἰς λόγον ἢ εἰς σύνολον λόγων» καὶ σελ. 14. «Ο λόγος, περὶ οὗ ἐνταῦθα διμιλοῦμεν δὲν είναι βεβαίως ὅρισμένος τις λόγος ἀλλὰ ὁ λόγος αὐτὸς καθ' αὐτός.» (^{ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΓΡΗΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ} Άλλ' οὔτε ὁ λόγος οὔτε τὸ ἀκολουθοῦν ἄλογον παρέχουσι ποιάν τινα σαφήνειαν· διαλαμβάνων ὁ συγγραφεὺς περὶ λόγου καὶ ἀλόγου δὲν ἐφρόντισε νὰ πορίσῃ ἡμῖν περὶ αὐτῶν ἀκριβέστερόν τινα λόγον.).

Ἐν σελ. 10 γίνεται κατὰ πρῶτον λόγος περὶ *ἴδεων*, καθ' ὅσον ἔχουσιν ἀναφορὰν πρὸς ἄλλήλας. ^{ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΑΓΡΗΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΩΝΑΣ} Άλλὰ τὸ πῶς νοοῦνται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως αἱ ἴδεαι, μένει ἀδηλον. Οπερ μανθάνει μόνον ὁ ἀναγνώστης παρακατιὼν είναι τὸ δτι αἱ ἴδεαι είναι αἰώνιοι· ἀλλὰ ὁ κοινὸς ὅμως χαρακτηρισμὸς τῶν ἴδεων ὡς ἀϊδίων δὲν ἐκόλυσε τοὺς φιλοσόφους νὰ νοήσωσιν ἀλλοι ἀλλως τὰς ἴδεας.

Ο ἀδυνατῶν νὰ μαντεύσῃ κατὰ τίνα ποτὲ τρόπον φαντάζεται ὁ συγγραφεὺς τὰς ἴδεας καὶ τὸν λόγον, δὲν είναι εὔκολον νὰ νοήσῃ τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς σελ. 11 ἐκτιθέμενα, καθ' ἂ «Ο λόγος εἰσέρχεται ἀπείρως εἰς τὴν ἴδεαν, ἡ δὲ ἴδεα διακαθορίζει ἀρχικῶς τὸν

λόγον, οὗσα αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ λόγου, οὐδέποτε δύμως ἀναιρεῖται
ἡ ἰδέα ὑπὸ τοῦ λόγου τῆς συνανατολεῖται (!) ἡ ἀξία τῆς ἰδέας εἰς τὸ
σύνολον τῶν διὰ τῆς ἰδέας καὶ ἐν τῇ ἰδέᾳ συντετελεσμένων λό-
γων». Ἐγ τοῖς πρόσθιν τῷκούσαμεν ὅτι λόγος καὶ ἰδέα εἶναι ἑτε-
ρότητες νῦν δὲ μανθάνομεν ὅτι ὁ λόγος εἰσέρχεται εἰς τὴν ἰδέαν,
ἥτις εἶναι οὐσία ἔκείνου. Πῶς δ' δύμως τὰ τοιαῦτα τελοῦνται δὲν
διασαφεῖται.

“Εδει νὰ διασαφηθῇ ἡ ἔννοια τῆς διαλεκτικῆς, ώστε νὰ μὴ
ἀποβαίνωσιν αἰνιγματώδη τὰ «λόγος καὶ ἰδέα ἀναφερόμενα πρὸς
ἄλληλα παρουσιάζουσι μίαν διαλεκτικὴν ὑφήν», «ἡ διαλεκτικὴ
σχέσις τῆς ἰδέας πρὸς τὸν λόγον καὶ τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἰδέαν»,
«ἡ διαλεκτικὴ μεταξύ ἰδέας καὶ λόγου», «ἡ διαλεκτικὴ μεταξὺ λό-
γου καὶ θείου» κ. ἄ., (σ. 11).

Ἐν σελ. 11 λέγεται, «Ἡ ζωὴ τοῦ ὄντος, ἐφ' ὃσον ἐπιτρέπε-
ται νὰ ὀνομάζωμεν τὴν αὐτοφυῆ καὶ αὐτογενῆ συναφὴν καὶ συνα-
ναφορὰν τοῦ ὄντος πρὸς ἑαυτὸν ζωήν, ἔχει τὴν ὁριζικὴν αὐτῆς αἰ-
τίαν ἐν τῇ διαλεκτικῇ τῆς ἰδέας πρὸς τὸν λόγον.» Ἀλλὰ πῶς ἡ
τῆς ἰδέας πρὸς τὸν λόγον διαλεκτική (!) ποιεῖ τὴν τοῦ ὄντος
ζωήν, ἥτις ἀμα εἶναι συναφὴ καὶ συναναφὴ (!) τοῦ ὄντος
πρὸς ἑαυτό;

Ἐν σελ. 12 ἀναγινώσκονται. «Τὸ συνειδός αὐτὸν καθ' αὐτὸ-
θεωρούμενον εἶναι μὲν σύνθεσις ἄλλ' οὐχὶ ἀπλῶς λογική. Ἡ σύν-
θεσις . . . συνθέσεις». Ἀλλὰ ποία τις εἶναι ἡ «ἔννοιολογικὴ συμ-
πλοκὴ» τῶν κατηγοριῶν καὶ ποία ἡ ἀρχικὴ σύνθεσις τοῦ συνει-
δότος ἡ παριστωμένη ὡς προϋπόθεσις πάσης λογικῆς συνθέσεως;
Ταῦτα εἶναι τόσον σαφῆ, ὃσον καὶ ἡ ἔννοια «τοῦ συνειδότος».

Ἐκ τῶν κυριωτάτων πλημμελημάτων τῆς παρούσης πραγμα-
τείας εἶναι τὸ ὅτι παρέχει συγκεχυμένην εἰκόνα μιᾶς τῶν θεμε-
λιωδεστάτων ἔννοιῶν τοῦ λεγομένου συνειδότος. Τοῦτο παρίστα-
ται νῦν μὲν ὡς νοητική τις οὐσία, οἷονεὶ λόγος καὶ νοῦς. (Διότι
ἄλλως δὲν θὰ ἐγίνετο λόγος περὶ κατηγοριῶν τοῦ συνειδότος (σ.
7) καὶ περὶ κατηγοριῶν ὡς θέσεων τοῦ συνειδότος (σ. 9) οὐδὲ θὰ
ἐθεωρεῖτο τοῦτο ὡς «αἰτία πάσης μορφῆς» (αὐτ.) καὶ ὡς «γι-

νῶσκον τὰς αἰώνιους ἴδεας» (σ. 10). Τὸ συνειδὸς «ἀναφέρεται πρός τι, πρὸς οὐσίαν τινὰ νοητήν», τ. ε. τὴν κατηγορίαν (σ. 44) καὶ «ἐκτελεῖ τὴν ἀναφοράν τῆς κατηγορίας πρὸς τὸ κατηγορούμενον» (σ. 40), τ.ε. συνάπτει ὅλην καὶ εἶδος· νῦν δὲ «ῶς σύνθεσις καὶ συμπλοκὴ τῶν κατηγοριῶν» (σ. 12 πβλ. καὶ σ. 53). Ἐνθεν μὲν δηλαδὴ τὸ συνειδὸς εἶναι σύνθεσις καὶ θέσις κατηγοριῶν ἐνθεν δὲ αἱ κατηγορίαι σύνθεσις καὶ θέσις τοῦ συνειδότος. Προστεθήτω δ' ὅτι ἀλλαχοῦ (σ. 51) τὸ συνειδὸς παρίσταται ως «ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ λόγου».

Καὶ τὰ περὶ συνθέσεως λεγόμενα εἶναι ἀσαφῆ. Ἡ κρίσις—λέγει δ συγγραφεὺς—διακρίνεται κατὰ δύο ὅψεις, τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ τὴν ὑποκειμενικήν. Ὑποκειμενικὴν μὲν λέγει τὴν κατὰ συνειδὸς ἀναφοράν, ἀντικειμενικὴν δὲ τὴν κατὰ δέον ἀναφοράν (σ. 13). Παραλείποντες τὸ διὰ τὸ ἀναφορά καὶ τὰ κατ' αὐτὴν μένουσιν αἰνιγματώδη ἔρωτῷ μεν τὴν αὐτομάτως ἐπερχομένην ἔρωτησιν : ἡ κατὰ δέον ἀναφορά, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς κατὰ συνειδὸς ἀναφορᾶς, ποῦ στηρίζεται καὶ πόθεν ἀρνεται τὸ ἀπόλυτον αὐτῆς κῦρος : Λέγομεν τοῦτο, διότι τὸ ἀλλαχοῦ (σ. 32) λεγόμενον διὰ «δέον καὶ ὁμολογία. . . , εἶναι λόγος» οὐδὲν ἔρμηνεύει ἀλλ' ἀποτελεῖ ἀπλῆν ταυτολογίαν.

Ἐν τέλει τῆς σελ. 13 ἀναγινώσκεται «Ἡ δημιουργία τῆς φύσεως κατὰ νόμους λογικούς. . . εἶναι ἔργον τοῦ συνειδότος διὰ τοῦ λόγου.» Ἀλλὰ περὶ δημιουργίας πρόκειται ὅντως ἡ περὶ διαμορφώσεως τοῦ αἰσθητοῦ, ὑπὸ τοῦ λόγου κατὰ τὸν οἰκεῖον αὐτῷ τρόπον γινομένης : Τὰ αὐτὰ ἵσχουσι καὶ περὶ τῶν ἐν τέλει τῆς σελ. 17 λεγομένων.

Σελ. 14 «Καὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡ αἰτία εἶναι τὸ συνειδός». Ἀλλ' εἶναι αἰτία καθόλου ἡ μόνον κατὰ τὸ εἶδος, κατὰ τὴν μορφήν ; τεθέντος δ' ὅπερ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λέγεται διὰ τὸ αἰσθητὸν δίδεται εἰς τὸ συνειδός δὲν συνάγεται διὰ καὶ δημιουργεῖται καθ' ὅλην ὑπὸ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τότε πῶς εἶναι τὸ συνειδός ἡ αἰτία τοῦ αἰσθητοῦ ;

Ἐπειτα δὲ πῶς τοῦτο συμβιβάζεται πρὸς τὸ λεχθὲν ὅτι «τὸ

αἰσθητὸν ὅν, αὐτὸς καθ' αὐτὸν θεωρούμενον, εἶναι παντελῶς ἄλογον» καὶ πρὸς τὸ κατωτέρω «τὸ αἰσθητὸν ὅν κεῖται κατ' ἔννοιαν ἐν τῷ συνειδότι»; Τὰ ἐνταῦθα ἀρα ἐκτιθέμενα ἐνέχονται εἰς ἀντίφασιν καὶ καταληγουσιν εἰς τὸ αὐθαίρετον συμπέρασμα «τὸ πᾶν ἀναφέρεται εἰς τὸ συνειδός».

Σελ. 14. «Τὸ ἄλογον, διακαθορίζόμενον ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, δὲν εἶναι πάντῃ ἀσύλληπτον ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἀλλ' εἶναι κατ' ἄλογον τρόπον ἐν τῷ συνειδότι». "Άλογον εἶπεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τοῖς πρόσθμεν (σ. 11). τὸ θεῖον. Ἀλλὰ πῶς τὸ ἄλογον διακαθορίζεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ καὶ ἀμα εἶναι ἐν τῷ συνειδότι κατ' ἄλογον τρόπον; "Ο, τι ὅμως καθορίζεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, δέν εἶναι ἄλογον.

Αὐτ. «Τὴν ὑλην τὴν λογικήν, πρὸς ἣν ἀναφέρεται ἡ λογικὴ μορφή, ὅνομάζομεν τὴν κατ' ἔννοιαν αἰσθησιν, τ. ἔ, τὸ σύνολον τῆς αἰσθήσεως, ὅπερ δέον ν' ἀνταποχρίνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συνειδότος πλήρως ἢ ἀπολύτως». Ταῦτα μὴ ἔχοντα πραγματικὴν σχέσιν πρὸς τὰ προηγούμενα εἶναι δυσνόητα, διότι οὔτε ἡ «κατ' ἔννοιαν αἰσθησις» οὔτε ἡ «ἔννοια τοῦ συνειδότος» ἔγενοντο ἥδη σαφεῖς ἔννοιαι.

Ο «λόγος» δτὲ μὲν λαμβάνεται ως συνώνυμος πρὸς τὴν κρίσιν (πρότασιν) («λόγος ἢ κρίσις», «λόγος καὶ κρίσις». Πρόδ. σ. 6 καὶ 8 πβλ. «ἢ κρίσις αὐτὴ καθ' αὐτὴ (!) καὶ ὁ λόγος αὐτὸς καθ' αὐτὸς (!) σ. 16 κ. ἄ.) δτὲ δὲ διακρίνεται ἀπὸ τῆς κρίσεως (σελ. 42) καὶ συμπίπτει πρὸς τὸν νοῦν («αἱ κατηγορίαι τοῦ νοοῦ καὶ τοῦ λόγου» (σ. 7. 10) δτὲ δὲ πρὸς τὸ συνειδότος (σελ. 7) «αἱ κατηγορίαι τοῦ λόγου» καὶ «κατηγορίαι τοῦ συνειδότος») δτὲ δὲ πρὸς τὴν μορφὴν (σ. 18), δτὲ δὲ πρὸς τὰς ἐπιστήμας. (σ. 15). Πρὸς δὲ ὁρίζεται ὁ λόγος καὶ ως «νόμος, καθ' ὃν οἰοσδήποτε κατ' ἐπιστήμην λόγος συντελεῖται» (σ. 43).

Σελ. 16. «Ο καθορισμὸς τῆς οὐσίας τῶν αἰσθητῶν ὅντων ως λογικῆς δέον νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὸν ὄρισμὸν τῆς ποιότητος τῶν αἰσθητῶν ὅντων ως παντελῶς λογικῆς». Εξ ὅσων δύναται τις νὰ μαντεύσῃ θὰ προσεδόκα ἀντὶ τοῦ «λογικῆς» τὸ «ὄντολογι-

κῆς» ἡ μεταφυσικῆς. Διότι ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ διακρίσεως τῆς οὐσίας τῶν αἰσθητῶν ὅντων ὡς λογικῆς (καθ' ὃσον δηλαδὴ τὰ ὅντα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ συνειδότι διαμεμορφωμένα ὑπὸ αὐτοῦ) καὶ τῆς ποιότητος (γρ. φύσεως) τῶν ὅντων τῆς ἀντικειμενικῆς, τῆς καθ' ἔαυτὴν καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς συνειδήσεως ὑπάρχουσης.

Ἐν σελ. 18 ἐμφανίζεται ἡ ἔκδοχὴ τοῦ λόγου ὡς σχέσεως· («Ἄργος εἶναι ἡ σχέσις. . . συντελουμένη»). Ἐνταῦθα ὁ «λόγος» ἥρτηται ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ δέοντος καὶ τοῦ νόμου ἀλλὰ δὲν καθορίζεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν πρέπει νὰ γονηται τὸ δέον καὶ ὁ νόμος.

Καίτοι ἐπαναλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ὕλη καὶ μορφὴ συνυπάρχουσι πάντοτε, δῆμος ἀναγκάζεται (σελ. 18) νὰ λέγῃ περὶ μορφῆς οἷονεὶ ἀναμενούσης τὴν παράκλησιν τῆς ὕλης καὶ περὶ ὕλης ἀναμενούσης τὴν ἀναφορὰν τῆς μορφῆς (πβλ. καὶ σ. 24). Ἡ τοιαύτη ἀνάγκη ὑπεμφαίνει τὸ ἀληθές, ὅτι δηλ. ὁ λόγος, ὁ νοῦς, κύριον ἔργον ἔχει οὐχὶ νὰ συνάπτῃ ἀλλὰ νὰ χωρίζῃ τὰ διάφορα στοιχεῖα (ὕλην καὶ εἶδος), ἵνα ὕστερον ἀνασυνδέσῃ ταῦτα ὡς συνειδητὰ πλέον.

Σελ. 22. «Θεωροῦντες τὴν οὐσίαν τῆς κατηγορίας κατὰ κρίσιν διακρίνομεν τὴν κρίσιν αὐτῆς ταύτης τῆς κατηγορίας, τούτεστι ἡ κατηγορία ἀποσχιζομένη ἐκ τῆς ἀπολύτου αὐτῆς ἰσχύος καὶ σχετιζομένη κατὰ κρίσιν πρὸς τὸ ἐνδεὲς πάσης μορφῆς αἰσθητόν, διακρίνεται». Ἡ ἀνελλήνιστος καὶ ἀσαφὴς αὗτη πρότασις περιάγει εἰς τὴν ἔρωτησιν, ποίᾳ εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἰσχὺς τῆς κατηγορίας, ἀφοῦ ὡς ἔρρηθρη, ἡ κατηγορία ἡ μορφὴ ἀπαιτεῖ τὸ αἰσθητὸν καὶ προσέτι τὸ συνειδός.

Σελὶς 23. «Κρίσις εἶναι οὐχὶ μόνον κρίσις τῆς οὐσίας καὶ τῆς σχέσεως τοῦ αἰσθητοῦ ὑπὸ τῆς κατηγορίας ἀλλὰ συνάμα καὶ κρίσις αὐτῆς ταύτης τῆς κατηγορίας! Τοῦτο εἶναι, λέγει, παραδοξόν ἀλλὰ ἡ διασάφησις εἶναι πλήρης, ὅταν ἡ κατηγορία θεωρηθῇ συνάμα «καθ' ἔτερότητα καὶ κατὰ ταυτότητα»!

Ο δρισμὸς τῆς ἀληθείας (σελ. 25) καθ' ὃν «Ἀλήθεια εἶναι

ταῦτὴ (!) πρὸς τὴν ἐπιστήμην καθόλου, τ. εἰ, πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ὑπὸ τῆς μορφῆς καὶ κατὰ τὴν μορφὴν διατετυπωμένου αἰσθητοῦ» εἶναι πεοίεργος. Διότι δὲν πρόκειται περὶ τῆς μορφῆς τοῦ αἰσθητοῦ (ἀφοῦ τὸ αἰσθητὸν προσλαμβάνει πάντοτε μίαν τινὰ μορφὴν), ἀλλὰ περὶ τοῦ εἴδους τῆς μορφῆς, καθ' ἥν τὸ αἰσθητὸν λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ συνειδότος.

Τὰ ἐν σελίδι 26 ἐκτιθέμενα ἀποτελοῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον δογματικὰς ἀποφάνσεις δυσνοήτους.³ Ενταῦθα λέγεται δτι ἡ ἄλλη θεία τῆς ἐπιστημονικῆς κρίσεως «προϋποτίθησι τὴν κατηγορίαν ἢ τὸν νοῦν... Νοῦς καὶ κατηγορία εἶναι ἔννοιαι ταῦταί». Ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις ἡ κατηγορία ἐθεωρήθη ὡς ἴσοδύναμος πρὸς τὴν μορφήν, τὴν γενικὴν μορφήν, τὴν λογικὴν ποιότητα, τὸ λογικὸν (σ. 16, 17, 18 κ. ἄ.) Νῦν δὲ ἡ κατηγορία παρίσταται ὡς ἡ αὐτὴ πρὸς τὸν νοῦν νοῦς καὶ κατηγορία εἶναι ταῦτο. Ἀλλὰ τότε πῶς ἐγένετο ἀνωτέρω (σ. 10) λόγος περὶ κατηγοριῶν τοῦ νοῦ;

Δὲν νοεῖται πῶς ἐπιτρέπεται ἀνευ ἀντιφάσεως νὰ γίνηται (σ. 28) λόγος περὶ διπλασιασμοῦ τῆς ὕλης (καθ' ὅσον διακρίνεται ἐγγνωσμένη ὕλη καὶ μὴ ἐγγνωσμένη ὕλη) καὶ ἀμα (ἐν τέλει τῆς αὐτῆς σελίδος) νὰ ἀναιρῆται ὁ διπλασιασμὸς διὰ τὸν λόγον ὅτι πρὸ τοῦ λόγου οὔτε ἡ ὕλη οὔτε ἡ μορφὴ νοοῦνται. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον ποιεῖ ὁ λόγος· χωρίζει ὕλην καὶ εἶδος, ἵνα ἐν ἐπιγνώσει ἀνασυνδέσῃ ἀμφότερα. Πρὸς δέ, ἂν ὑπάρχῃ ἀντικειμενικῶς ὕλη («Οτι δ' ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀρνεῖται ἀντικειμενικὴν ὕλην, φαίνεται καὶ ἐξ ὅσων λέγει μάλιστα ἐν σελίδι 37), πῶς αἴρεται ὁ διπλασιασμός, δπότε ἡ ἐν τῷ λόγῳ ὕλη εἶναι τι μόνον νοητόν;

Ἐν σελίδι 34 λέγεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρενόησε τὸν Πλάτωνα ἐν τῷ συνόλῳ τῆς διδασκαλίας του καὶ ἐρμηνεύει τὴν παρανόησιν ταύτην ἐντεῦθεν, ὅτι «ὅ μὲν (Πλάτων) ἀφορμᾶται ἐκ τοῦ νοητοῦ, ὁ δὲ (Ἀριστοτέλης) ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ». Ἀλλ' ἡ γνώμη αὗτη, ἥν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ συγγραφεὺς, εἶναι ἥκιστα πιθανή.

Αὐτ. Ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ὀνομάζεται Ἡρακλείδης Πόντιος.

Ἐν σελίδι 39 λέγεται ὅτι «τὸ μηδέν, ὡς μεταξὺ δύο ὕρισμένων δύντων τιθέμενον εἶναι τὸ πάντῃ ἀνόητον». Καὶ ὅμως πρό τινων στέχων ἔρρημη ὅτι τὸ «μηδέν, δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ κατανοηθῇ, ἀν τεθῇ μεταξὺ δύο δύντων».

«Κατὰ ταῦτα διακρίνομεν τὸ εἶναι τοῦ λόγου ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ ἄγαθοῦ ἢ τοῦ καλοῦ, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ διακρίνωμεν τὸ μὴ ὃν τοῦ λόγου ἀπὸ τὸ μὴ ὃν τοῦ καλοῦ», (σελ. 40). Ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς οὔτε ἐκ τῶν ἡγουμένων λογικῶς συνάγονται οὔτε καθ' ἑαυτὰ καλῶς νοοῦνται. Εἶναι εὔδηλον ὅτι οὐχὶ ὅρθη εἶναι ἡ διαστολὴ τοῦ λόγου πρὸς τὸ ἄγαθὸν καὶ τὸ καλόν, διότι τὸ μὲν ἄγαθὸν καὶ τὸ καλὸν εἶναι (ἴνα εἰπωμεν κατὰ τὰ νοήματα τοῦ συγγραφέως) ὥσαύτως κατηγορίαι ὃ δὲ λόγος εἶναι τὸ ἀναφέρον τὰς κατηγορίας εἰς τὸ μὴ ὃν. Ἐτερον ἐκάτερον. Πάντως ἄλλο τι θέλει νὰ εἴπῃ ὃ συγγραφεὺς περὶ τῆς διακρίσεως τῶν μορφῶν ἄλλ' ἀπροσφυῶς διατυποῖ τὸ πρᾶγμα.

Τὰ περὶ ταυτότητος τῶν κατηγοριῶν καὶ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου (σ. 42) λεγόμενα εἶναι παράδοξα· «τὰ αὐτὰ — λέγει — αὐτὰ καθ' αὐτά, εἶναι δλα τὰ εἴδη καὶ δλαι αἱ κατηγορίαι, καθὼς ἐπίσης καὶ δλοι οἱ λόγοι». Αὐθαίρετος δὲ εἶναι ἡ ἀπόφανσις ὅτι «ὅ λόγος εἶναι ἀναρχος, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ οὐσία του εἶναι ἡ ἀναφορά». Ἐν τοῖς ἑξῆς λέγεται ὅτι τὸ μὴ ὃν ἀναφερόμενον πρὸς τὸ ὃν καλεῖται ὃν, εἰς ἄν πόρκειται βεβαίως ἡ ἔννοια ὅτι τὸ μὴ ὃν καθίσταται ὃν ἀπλῶς καὶ μόνον καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὸ ὃν. Ἐντεῦθεν δὲ συνάγεται ὃ ὕρισμὸς ὅτι «τὸ μὴ ὃν εἶναι δν» !!

Καὶ ἄλλαχοῦ γενικώτερον καὶ ἐν σελίδι 46 εἰδικώτερον ποιεῖται ὃ συγγραφεὺς λόγον περὶ μορφῆς, ἣν δέχεται ἡ ὑλη, ώσεὶ ἡ μορφὴ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ἐτοίμη, (σελ. 46 «ἡ κατ' ἴδιαν ὑλη. . . . νόμον.» «Ἡ κατ' ἴδιαν. . . διανοεῖσθαι, πρβλ. καὶ σ. 48». «Ἡ ὕρισμένη. . . τρόπον.»). Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ κρατεῖ μὲν παρὰ τοῖς κατὰ Κάντιον φιλοσοφοῦσιν, ἄλλὰ δὲν εἶναι ἵσως καὶ ἡ ὅρθη.

Σελίς 48. «Ἡ πρὸς τὴν μορφὴν κλίσις τοῦ ἀμόρφου, τὸ δέον τῆς μορφῆς ἢ μᾶλλον ἢ ἔνδεια τῆς ὕλης εἶναι διακαθοριστικὸν αἴτιον τῆς ἀναδοχῆς ωρισμένης μορφῆς». Ἡ πρὸς τὴν μορφὴν κλίσις τοῦ ἀμόρφου δύναται μὲν νὰ ἐρμηνεύσῃ ἵσως τὴν πρόσληψιν τῆς μορφῆς, ἀλλ’ οὐχὶ τὴν πρόσληψιν ωρισμένης μορφῆς. Ταῦτην δὴ δὲν καθορίζει, ώς ὑπολαμβάνει ὁ συγγραφεὺς, ἀπλῶς καὶ μόνον ἢ ἔνδεια τῆς ὕλης ἀλλὰ συνυφαίνει ἢ ποιότης τῆς ὕλης καὶ ἢ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ἐγ σελίδι 51 ἔξ. ὅφειλεν ὁ συγγραφεὺς νὰ ἔξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ λόγου καὶ τὴν λογικὴν καὶ τὴν διαλεκτικὴν καὶ νὰ ἀποδείξῃ διὰ λόγων ἰσχυρῶν ὅσα λέγει περὶ τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν περὶ αὐτῆς γνωμῶν νεωτέρων φιλοσόφων. Διότι δπως ἔκτιθενται ταῦτα καταντῶσιν ἀποφάνσεις καὶ ἀπλοὶ ἰσχυρισμοί.

Οὐχὶ ἀκριβῆ εἶναι τὰ (ἐν σελίδι 55) περὶ κατηγοριῶν κατὰ Πλάτωνα ἔκτιθέμενα. «Τὸ γίγνεσθαι—λέγει—εἶναι ἢ κατηγορία τοῦ αἰσθητοῦ τὸ δὲ εἶναι εἶναι ἡ κατηγορία τοῦ νοητοῦ Ἡ κατηγορία τῆς ἴδεας εἶναι τὸ ὄντως ὅν, τὸ ἀεί, τὸ ἀπαθές, τὸ ἀναλλοίωτον. Αἱ κατηγορίαι τῆς γενέσεως εἶναι τὸ πάσχειν, τὸ ἀλλοιοῦσθαι, τὸ ὁρεῖν, τὸ κινεῖσθαι». Ἄλλὰ τὸ ὄντως ὅν, τὸ ἀπαθές καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἴδεαν, καθὰ πάλιν τὸ πάσχειν καὶ κινεῖσθαι καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὰ αἰσθητά, οὐχὶ ἀπλῶς εἰς λογικὰς κατηγορίας· ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἶναι κατὰ Πλάτωνα ἀντικειμενικά καὶ οὐχὶ μόνον ὑποκειμενικά.

Αἱ δ’ ἔννοιαι εἶναι ἀπεικάσματα τῶν ὄντων κατὰ τὴν ἀρχήν, καθ’ ἣν νοεῖν καὶ εἶναι ταυτίζονται. Αἱ ἔννοιαι δὲν μερφοῦσι τὸν νοητὸν κόσμον ἀλλ’ ἀπλῶς ἀπεικονίζουσιν αὐτὸν ὑπάρχοντα καθ’ ἑαυτόν. Ἐντεῦθεν εὔδηλον ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ πλατωνικῶν κατηγοριῶν, οἵας ἐπενόησαν οἱ μετέπειτα καὶ ἐκδέχεται ὁ συγγραφεὺς. Παραπλήσια πρὸς τὰ περὶ Πλάτωνος λεχθέντα ἰσχύουσι καὶ περὶ Σπινόζου.

Θεμελιώδες τῆς προκειμένης πραγματείας ἔλλειμμα εἶναι αἱ πολλαὶ παλλιλογίαι, αἱ δογματικαὶ ἀποφάνσεις καὶ αἱ ἀνευ συνα-

φείας προτάσεις. Πρὸς δὲ εἶναι μεστὴ σκοτεινῶν καὶ ἀδιανοήτων προτάσεων.¹

‘Ωσαύτως ἀπαντῶσι πλημμελεῖς ἢ ἀδιανόητοι καινοφανεῖς ὅροι. (*Ἐνικὴ θεωρία* (γρ. ἐνιστική,) *ἐνικὰ συστήματα* (γρ. ἐνίζοντα) (σ. 15. 35 κ. ἄ.) μεταλογικὴ οὐσία, μεταλογικὴ ἀξία, προλογικὸν εἶναι (σ. 18. 20. 31) ἑτερόθεσις (π. 30) *τελεολογία* καὶ *τελεολογικῶς* (27. 35 κ. ἄ.) ἔενισμοί (γερμανισμοί) (τὸ δέον τῆς κρίσεως (πολλ.), ἐννοεῖται ὑπὸ τὴν ἀλήθειαν (25), ἐν ἑαυτῷ ἀναπονόμενον ὅλον. (12), ἴστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ διανοεῖσθαι (32) κτλ.) καὶ γλωσσικὰ ἀμαρτήματα (ταῦτη, ταῦταί, ταῦτης, αὗτη

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΛΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΟΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ ΘΑΛΗΣ

1. ‘Ἐλάχιστα δείγμάτα ἀσαφείας ἔστωσαν τὰ ἔξης : Σελ. 9. «Θλᾶσις τοῦ συνιήθους ἢ καθ’ ἡμέραν συνειδότος», «ἀφαίρεσις οίουδήποτε αἰσθητοῦ καθορισμοῦ». Σελ. 10. «Τὸ φιλοσοφεῖν ἀνυψοῦται εἰς ἀπόλυτον καὶ ἐσχάτην πρὸς τὸν κόσμον καὶ πρὸς τὸ ὃν τοῦ συνειδότος στάσιν».

Σελ. 18 «Ἡ ἀπόλυτος ταυτότης τοῦ ἀλόγου πρὸς τὸ λογικόν, ὡς καὶ ἡ καθ’ ὅλου καὶ παντάπασιν ἑτερότης τοῦ δευτέρου πρὸς τὸ πρῶτον ἀφανίζουσι τὸν λόγον».

Σελ. 20 «Ἡ σφαιραῖρα τοῦ νοήματος ἀποβαίνει εἰς μίαν κατὰ συνειδός μόνον δυνατὴν ἔδραν τοῦ ὄντος.» !

Σελ. 21 «Τὸ νόημα. . . ἀναπαύεται ἐν τῇ μορφῇ».

Σελ. 23 «*Κρίσις* εἶναι οὐχὶ μόνον *Κρίσις* τῆς οὐσίας καὶ τῆς σχέσεως τοῦ αἰσθητοῦ ὑπὸ τῆς κατηγορίας ἀλλὰ συνάμα καὶ κρίσις αὐτῆς ταύτης τῆς κατηγορίας».

Σελ. 27 «Τὸ παράδειγμα. . . εἶναι δτὶ ἡ κρίσις. . . ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ συνάμα τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης».

Σελ. 28 «Ἡ αἰτία τῆς ἀλόγου ἀξίας τοῦ αἰσθητοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀλόγου ἀξίας τοῦ αἰσθητοῦ κατὰ κρίσιν εἶναι ταῦτη» !

Σελ. 31 «Ἡ μεταφυσικὴ οὐσία τοῦ λόγου καὶ ἡ μεταλογικὴ ἐνέργεια τοῦ συγειδότος κατὰ τὸν ἀποτυπωτικὸν (!) λόγον αἴρονται». Αὐτ., «Ἡ κρίσις τοῦ ἀλόγου εἶναι πάντοτε ἡ ἄρσις αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἀπλῶς ἀλογον πρὸς τὴν δεόντως λογικὴν ἔδραν !»

Σελ. 42 «Τὸ πᾶν τοῦ μὴ ὄντος ἀναφερόμενον-πρὸς τὸ ὃν καλεῖται δν, τουτέστι τὸ πᾶν τοῦ λογικῶς θεωρουμένου μὴ ὄντος.»

Σελ. 50 «Καὶ διὰ τὰ νῦν εἶναι ἡ αἰτία τῆς διακρίσεως ἡ ἀνάγκη τῆς ὕλης πρὸς τὴν μορφήν.» κτλ. κτλ.

καθ' αντή, αντὸς καθ' αντός, αντοὶ καθ' αντοί, ανταὶ καθ'
ανταί, (σ. 9, 10, 16, 18, 28, 45)).

Ἐν σελίδι 16 «ἢ ἄλλως διατυπούμενον τὸ πρᾶγμα» (ὄνομ.
ἀπόλυτος) πβλ. καὶ σελ. 41 καὶ ἄλλαχοῦ—σελ. 36 «αἱ σχέσεις,
ἄτινας...».

Γενικώτερον δὲ θεωροῦντες καὶ ἐπισκοποῦντες τὴν προ-
κειμένην πραγματείαν παρατηροῦμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀσμενί-
ζει εἰς τὰ δόγματα τῶν νέων Καντιακῶν καὶ δὴ τῆς ἀξιολο-
γικῆς Σχολῆς, ως μάλιστα διετύπωσεν αὐτὰ ἡ Βάδειος Σχολὴ
διὰ τῶν περὶ τὸν Windelband καὶ τὸν Rickert. Ἡ θεωρία
τῆς γνώσεως εἶναι κατὰ τούτους ἡ πρεοβυτάτη βάσις τῆς φι-
λοσοφίας. Ἡ Ψυχολογία ὑποτιμᾶται ἢ ταυτίζεται πρὸς τὴν
γνωσιολογίαν· ἡ μεταφυσικὴ ἀποκρούεται. Πηγὴ τῆς φιλοσο-
φικῆς γνώσεως εἶναι οὐχὶ ἡ αἰσθησις ἀλλ᾽ ὁ λόγος καὶ πρό-
τυπον δὲ τῆς γνώσεως ταύτης εἶναι ἡ μαθηματικὴ γνῶσις.
Διτταὶ εἶναι τοῦ ὄντος αἱ χῶραι, ἡ τῶν πραγμάτων ως παρί-
στανται ἐν τῇ συνειδήσει (Wirklichkeiten) καὶ ἡ τῶν ἀξιῶν
Werte). Εἶναι δ' αἱ ἀξίαι ἀπόλυτοι καὶ ἀΐδιοι ίδεαι, αἴτινες δέν
ὑπάρχουσιν ἀλλ' ἴσχυοντιν («gelten». ως εἶχεν ἦδη διδάξει ὁ
Lotze), ὑποτίθενται δ' οὖσαι ἀνεξάρτητοι τῶν πραγμάτων καὶ
οἷονεὶ ἐπέκεινα αὐτῶν, διὸ καὶ χαρακτηρίζονται ως τι ὑπερβατι-
κὸν (transzendent). Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων χωρῶν, αἴτινες
καὶ κόσμοι καὶ κράτη (Welten, Reiche) ὄνομαζονται, ὑπάρχει
τὸ θεωρητικὸν ὑποκείμενον, ὅπερ διὰ τῆς κρίσεως ἡ ἐκτιμήσεως,
ἥτις γίνεται διὰ τῆς ἀναφορᾶς τῶν πραγμάτων πρὸς τὰς ἀξίας,
συνδέει τὰς χώρας ταύτας πρὸς ἀλλήλας καὶ συντελεῖ τὴν γνῶσιν.
Τῆς φιλοσοφίας ἔργον εἶναι νὰ ἔξετάσῃ τὰ κατὰ τὰς χώρας ταύτας
τοῦ ὄντος καὶ τὴν γένεσιν καὶ πολλῷ μᾶλλον τὴν ἀξίαν τῆς γνώσεως.

Εἰσάγουσι δὲ νέους ὅρους, ων πολλοὺς παραλαμβάνουσιν ἐκ
παλαιοτέρων φιλοσοφημάτων οἱ ἀξιολογικοί, ως συνείδησις κα-
θόλου (Bewustsein überhaupt), ἀπόλυτος καὶ ὑπερβατικὴ συ-
νείδησις (absolutes und transzendentes Bewustsein), ἀξίαι
(Werte) κρίνειν ἡ ἐκτιμᾶν (Werten), ὑποχρέωσις (Sollen), νόημα

(*Sinn noema*), θέσις—άντίθεσις—έτερόθεσις (*Thesis-Antithesis-Heterothesis*). οὗτοι καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὅροι εἶναι ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς.

Καὶ ἔχουσιγ μὲν οὗτοι τὴν ἐπίγνωσιν ὅτι τὰ διδάγματα ταῦτα πολλοὺς εὑρίσκουσι τοὺς ἀντιλέγοντας, σπουδάζουσιν ὅμως κατὰ πάντα τρόπον νὰ ἀναιρέσωσι τὰς ἑναντίας γνώμας καὶ ἀναμένουσιν ἀπὸ τοῦ μέλλοντος τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἑαυτῶν δογμάτων. Ὁ Rickert καὶ ἐν τῇ νεωτάτῃ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου, διπερ ἐπιγράφεται «Der Gegenstand der Erkenntnis» διμολογεῖ διαρρήδην ὅτι ἡ διδασκαλία του «dem heutigen Denken noch fern liegt und nur auf allmähliche Anerkennung rechnen darf» (Ἐκδ. 6η, 1928, σ. 432).

Ο συγγραφεὺς τῆς παρούσης πραγματείας πρόσκειται, ὡς εἴπομεν, εἰς ταῦτα τὰ διδάγματα, εἰσάγει δ' αὐτὰ δογματικῶς ὡς ἀναμφισβητήτους ἀληθείας. Καὶ ταῦτα, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Rickert πανταχοῦ σπουδάζει νὰ διασαφήσῃ καὶ κατοχυρώσῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. «Bei Untersuchungen dieser Art, λέγει, Kommt es nicht allein auf die Resultate an, sondern auch auf den Weg, auf den sie gefunden werden» (σ. VIII πρβλ. καὶ σ. 301).

Αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας,

Ἐν Ἀθήναις 1928, σελ. 52.

Η φιλοσοφία τῆς ἴστορίας ἐγένετο κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα χρόνους πολλῶν ἔρευνῶν καὶ συζητήσεων ὑποκείμενον. Τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τὰ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, τὰ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν γενικὴν ἴστορίαν καὶ τὴν κοινωνιολογίαν, τὰ περὶ παραγόντων καὶ νόμων καὶ ἀξιῶν καὶ σκοπῶν ἐν τῇ ἴστορίᾳ, ταῦτα καὶ ἄλλα ζητήματα ἔξητάσθησαν καὶ ἔξετάζονται καὶ πολλαὶ ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν περὶ τούτων ἀμφισβητήσεις.

Ἐν τῇ Καντιακῇ σχολῇ συμβολὰς εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας συνετέλεσαν ὁ Windelband, ὁ Dil-

they, ὁ Simmel, ὁ Münsterberg, ὁ Rickert καὶ ἄλλοι (πρβλ. *Mehlis, Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*, (1915). Ὁ Rickert τὸ πρῶτον διάγραμμα φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας ὑπετύπωσε τῷ 1905 ἐν τῇ μελέτῃ τῇ ἐπιγραφομένῃ *Geschichtsphilosophie*, ἡτις περιελήφθη ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ Kuno Fischer ἔκδοσει τόμῳ. Ἡ μελέτη αὗτη πρόκειται νῦν ἐν 3η ἐκδόσει (1924), ἐπιγράφεται δέ : «Die Probleme d. Geschichtsphilosophie». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τοῦ Rickert προτανεύεται καὶ πάλιν ἡ φιλοσοφία τῶν ἀξιῶν «Wie überall, γράφει οὐτος, so treibe ich auch hier Philosophie der Werte», (σ. VII), ὑπομιμνήσκων τὰ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ἐν Φαίδωνι εἰσάγει τὸν Σωκράτη λέγοντα «Εἴμι πάλιν ἐπ' ἔκεινα τὰ πολυθρύλητα καὶ ἀρχομαι ἀπ' ἔκεινων ὑποθέμενος εἶναι τι καλὸν αὐτὸ καθ' αὐτὸ καὶ ἀγαθὸν καὶ μέγα καὶ τάλλα πάντα» (100B). Ὁμιλεῖ δὲ ὁ Rickert διὰ μακρῶν περὶ ἀξιῶν καὶ τῆς ἴσχύος αὐτῶν. Διακρίνει τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, ἐνθα συμβαίνουσι τὰ κατὰ μέρος γεγονότα, καὶ τὸν κόσμον τῶν ἀπολύτων καὶ ἀτίθιμων ἀξιῶν, πρὸς ἃς ἀναφερόμενα τὰ γεγονότα ταῦτα κρίνονται καὶ ἔκτιμονται. Διδάσκει ὅτι αἱ ἀξίαι δὲν δρίζονται ἐμπειρικῶς ἀλλ' εὑρίσκονται θεωρητικῶς. Δὲν δύνανται δὲ αἱ ἀξίαι νὰ καθορισθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων, διότι δσημέραι καὶ νέαι μορφαὶ τοῦ βίου ἀναφαίνονται καὶ νέαι προστίθενται ἀξίαι. Διὰ τοῦτο τὸ σύστημα τῶν ἀξιῶν, λέγει, δὲν εἶναι πλῆρες (*geschlossen*). Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀξιῶν (σ. 21 ἕξ 86 ἕξ—116, 119.142.148.—152). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἴστορία εἶναι ἐπιστήμη ἀξιῶν, μέρος τῆς καθόλου περὶ ἀξιῶν ἐπιστήμης, ἡτοι τῆς φιλοσοφίας. Εἶναι δὲ αἱ ἴστορικαι ἀξίαι πολλῶν κατηγοριῶν (σ. 118 κ.ἄ.).

Ἐν τῇ ἔξετάσει ταύτῃ ὁ Rickert σπουδάζει νὰ ἀποκρούσῃ ἡ ἐπανορθώσῃ τὰ θεωρήματα τῆς φυσιοκρατίας (*Naturalismus*), τοῦ Taine, τοῦ Buckle, τοῦ Lamprecht, τοῦ ὑλισμοῦ (*Materialismus*), τῆς ψυχολογικῆς θεωρίας (*psychologismus*) τῆς βιολογικῆς θεωρίας (*Biologismus*). ἔτι δὲ τὰ τοῦ Carlyle καὶ τὰ τοῦ Ranke, καθ' ὃν οἱ ἴστορικοὶ λαοὶ εἶναι νοήματα τοῦ θεοῦ, τοῦ

Compte, τοῦ Darwin καὶ ἄλλων (σ. 11 ἔξ—15 ἔξ 102 ἔξ—105 ἔξ 111 ἔξ 129—144 κ. ἄ.). Ἀποδοκιμάζει δὲ ὡς ἀστοχον τὴν διαιρεσιν τῶν ἐπιστημῶν ἐξείς φυσικὰς καὶ πνευματικὰς (σ. 14). Διδάσκει δὲ ἐν τῇ ἴστορίᾳ δὲν δύναται νὰ γίνηται λόγος περὶ νόμων ἐν τῇ αὐτηρῷ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ ἴστορικοὶ νόμοι εἶναι ἀντίφασις ἐν τοῖς ὅροις (σ. 90). Διατυπώνει τὴν γνώμην δὲ καὶ οἱ μεγάλοι ἴστορικοὶ προϋποθέτουσιν ἀξίας μόνον δὲ συγχέουσιν ἀξίας καὶ γόμους. Όμολογεῖ δὲ πολλαχοῦ ὁ Rickert δὲ τὰ διδάγματα αὐτοῦ περὶ φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας πολλὰς προκαλοῦσιν ἀντιρρήσεις (σ. VII καὶ 9. Ἡ οὕτως δριζομένη φιλοσοφία τῆς ἴστορίας, λέγει ἐνταῦθα, «hat sogar auch um ihre Existenz Berechtigung zu Kämpfen» κ.ἄ.)

Καὶ ἦδη ἔρχόμεθα εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ ὑποψηφίου, ἐν ᾧ οὗτος πειρᾶται νὰ δρίσῃ τὴν ἐννοιαν τῆς ἴστορίας καὶ τὴν ἐννοιαν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας. Ἡ διατριβὴ αὗτη δὲν ἔχει αὐτηρῶς ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα οὐδὲ ἀναγράφει τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν οὐδὲ ἄλλο βιβλίον οὐδέν, οὐδὲ εἰσάγει νέαν τινὰ γνώμην οὐδὲ ἔλεγχει τινὰ τῶν γνωστῶν γνωμῶν, Ἡ δὲ οὐρανούσις αὐτῆς εἶναι περίληψις τῶν διδαγμάτων τοῦ Rickert. Ἐξετάζει δοσα καὶ ἐκεῖνος ζητήματα ἀποκρούει ἐν παρόδῳ τοῦ Ranke, τοῦ Compte καὶ τοῦ Marx καὶ τοῦ Spengler τὰ διδάγματα, ώς καὶ ἐκεῖνος. Ἔνιοτε δμιλεῖ καὶ περὶ ίδίων αὐτοῦ γνωμῶν ἀλλ' οὔτε διαστέλλει ταύτας ἀκριβῶς ἀπὸ τῶν γνωμῶν ἄλλων οὔτε σπουδάζει νὰ κατοχυρώσῃ αὐτάς.

Ἡ μέθοδος αὐτοῦ εἶναι καὶ πάλιν δογματική· εἰσηγεῖται τὰ διδάγματα τῆς ἀξιολογικῆς Σχολῆς ως ἀναμφισβήτητα δόγματα, ἀνευ ἀποδείξεως. Ἐπειτα μεταχειρίζεται ἀγνώστους ὅρους καὶ ἀσαφεῖς ἐκφράσεις· διὸ ἡ πραγματεία ἀποβαίνει σκοτεινὴ καὶ ἀκατάληπτος. Ἐπιτείνουσι δὲ τὴν ἀσάφειαν καὶ οἱ ἔννισμοί, οἵτινες φέρονται παρ' αὐτῷ· καὶ εἰς ἄλλα δὲ γλωσσικὰ ἀμαρτήματα προσκρούει πολλαχοῦ ὁ ἐπιστήμων ἀναγνώστης.

Παρατιθέμεθα ἐλάχιστα παραδείγματα: A) ὅρων ἀγνώστων: τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός (σ. 7.), τὸ νόημα τῆς ἴστορίας,

τὸ νόημα τῆς φύσεως (αὐτ.), συνειδὸς ἀπολύτως εἰδικὸν—συνειδὸς ἀπολύτως γενικόν, (αὐτ.) νόημα καθόλου (σ. 8), μορφὴ—ὕλη (πολλαχοῦ), τὸ ἔργον τῆς αἰτίας (σ. 12), ἀπόλυτος φύσις (σ. 13), ἀπόλυτον θέμα (σ. 15), ἀπόλυτος οὐσία (αὐτ.)¹ τὸ κοινὸν συνειδὸς (αὐτ.)² τὸ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ παντὸς (σ. 16) δὲ λόγος καθ' αὐτὸν (αὐτ.), τὸ σύνηθες συνειδὸς (αὐτ.), ἀπόλυτος ἀρχὴ τοῦ συνειδότος (αὐτ.)³ ἢ νοητὴ οὐσία (σ. 17) κράτος τοῦ νοῦ (σ. 19)⁴ δὲ ιστορικὸς χρόνος (σ. 23)⁵ τὸ ἀνοικτὸν σύστημα (σ. 38)⁶ τὸ δέον (σ. 40)⁷ ἢ δέουσα ἀξία (αὐτ.)⁸ ὑπεριστορικὸς (αὐτ.)⁹ ἀποφάνσεων ἀκατανοήτων: «τῆς φιλοσοφίας τὸ θέμα εἶναι ἀπολύτως πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ φιλοσοφεῖν συνυφασμένον, τουτέστι τὸ θέμα τῆς φιλοσοφίας τίθεται διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος».

Αὐτ. «Τὸ μορφούμενον φιλοσοφικὸν συνειδὸς ἀναφέρεται πάντοτε πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτῆς τὴν οὐσίαν καὶ ποιότητα καταλαμβάνον αὐτονομεῖται, τουτέστι τίθησι ἔαυτὸν κατὰ λόγον καὶ κατὰ νόμον αὐτοφυᾶ».

Αὐτ. (σ. 7—8) «Ἀπολύτως εἰδικὸν ἐμφανίζεται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς ἀμα θεωρεῖται κατ' ἴδιαν, τουτέστι κατὰ πρόσωπον (!), ὡς ἀπολύτως γενικὸν καθορᾶται τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός, ἀμα θεωρεῖται ἀναφερόμενον πρὸς τὸ ὅν καθ' ὅλου, τουτέστι τὸ νόημα τῆς ιστορίας, τῆς φύσεως καὶ τῆς λογικῆς».

Σελ. 8. «Ο κατὰ λόγον καὶ κατὰ ἐλευθερίαν συνυφασμὸς τοῦ κατ' ἴδιαν συνειδότος πρὸ τὸ καθ' ὅλου νόημα ἢ πρὸ τὸ συνειδός καθ' ὅλου εἶναι φιλοσοφία» !! Ο νοῶν νοείτω.

Κατωτ. «Τὸ κατ' ἴδιαν φιλοσοφικὸν συνειδὸς πρὸς τὸ καθ' ὅλου νόημα ἀναφερόμενον, τουτέστι πρὸς τὰς τὸ καθ' ὅλου νόημα διεπούσας καὶ διακυβερνώσας ἐννοίας ἢ κατηγορίας τίθησι τὴν ἐννοιολογίαν ἢ τὴν θεωρίαν τῶν κατηγοριῶν». Ωστε πλὴν ἄλλων «καθ' ὅλου νόημα» σημαίνει «τὰς τὸ καθ' ὅλου νόημα διεπούσας καὶ διακυβερνώσας ἐννοίας ἢ κατηγορίας» ! Τί σημαίνει «ἡ ιστορία ως οὐσία, ὡς οὐσιῶδες γίγνεσθαι».

Αὐτ. (σ. 10). «Ἡ ἐννοία τῆς πτώσεως... εἶναι ταῦτη (!) πρὸς

τὴν θέσιν τῆς φύσεως ὑπὸ τῆς ἴστορίας». Ἀλλ' ἐν τῇ προηγουμένῃ προτάσει ἔλέχθη ὅτι φύσις καὶ ἴστορία γεννῶνται συνάμα. Καὶ ὅλιγφ δὲ κατωτέρω (σ. 11) λέγεται ὅτι τίθεται ἴστορία καὶ φύσις συνάμα. Ποῦ λοιπὸν λέγει ὁ συγγραφεὺς τάληθη; Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἄλλο εἶναι ἡ ἴστορία καὶ ἄλλο ἡ φύσις· ἔκείνη μὲν εἶναι προϊόν τοῦ ἀνθρώπου, αὗτη δὲ ἀνεξάρτητος αὐτοῦ· ἔκείνην μὲν δημιουργεῖ ὁ ἀνθρωπος ταύτην δὲ ἀπλῶς **ἀναδημιουργεῖ**.

Σελ. 11. «Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἴστορική ζωὴ ἐρωτῶσαι διὰ τὸ νόημα, διὰ τὸ εἶναι, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν μῦθον». Τί σημαίνει ὁ καταφανῆς οὖτος γερμανισμὸς (fragen nach...) ;

Σελ. 12. «Πρὸς τὴν φύσιν ἀναφέρεται τὸ νόημα τοῦ ὅλου, τοῦτέστι τὸ νόημα τῆς ἐννοίας τοῦ συνειδότος. Ἡ φύσις εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦ νοήματος ἢ μορφὴ τῆς ἰδέας» !

Σελ. 15. «Τοῦ συνειδότος τὸ ἀπόλυτον θέμα εἶναι ἡ οὐσία ἢ ἡ ἰδέα» !

Σελ. 17. «Πρὸς τὴν φύσιν ἀναφερόμενον τὰ φιλοσοφικὸν συνειδὸς καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς γιγνῶσκον ἐπανέρχεται πρὸς ἑαυτό, τοῦτέστι ἡ φύσις κατ' οὐσίαν θεωρουμένη εἶναι νοῦς. . . .»

Σελ. 28. «Ο λόγος διατυποῦται κατὰ τὸν αὐτὸν **αὐτόχθονα** (sic) αὐτοῦ τρόπον»!

Σελ. 44. «Τὸ ἐν δέον κατὰ ταῦτα νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας μόνον ὡς δέον, τοῦτέστιν ὡς ἀνυπόθετος ἀρχὴ μὴ ἔχουσα οὐσίαν τινὰ προσιτὴν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν συνειδός. Τὸ δέον τοῦ ἐνὸς θεωρούμενον ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας κατὰ λόγον, γίνεται ἰδέα, τοῦτέστι νοητόν τι.»

Σελ. 46. «Ἴστορία εἶναι ἡ ἀπόλυτος κατὰ χρόνον διακατοχὴ τοῦ ἀμόρφου διὰ τῆς μορφῆς.»

Γ) Ξενισμῶν. Ἐν σελ. 26 ὅμιλει περὶ θλάσεως τοῦ συνειδότος λέγων « τὴν ἀρχὴν δὲ τῆς ἴστορίας διέπει ἡ ἐλευθερία, τοῦτέστιν ἡ θλάσις ἔκείνη τοῦ συνειδότος, καθ' ἥν....» πβλ. καὶ σελ. 43 καὶ 51. Εἶναι φάνερὸν ὅτι θλάσιν λέγει τὴν Reflexion.

Ἐν σελ. 51 διδάσκει ὅτι τὸ συνειδὸς **διαπερᾷ** (τὸ κατὰ χρό-

νον γίγνεσθαι τῆς ψυχῆς) διὰ τῶν μορφῶν καὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ, μεταφράζων πάντως τὸ γερμανικὸν durchzieht.

Ἐν σελ. 23 λέγει ὅτι «τὸ συνειδὸς τὴν ποιότητα τῆς φύσεως ἀναιρεῖ ἀπὸ τὴν ἀγόητον αὐτῆς κατάστασιν εἰς τὴν νοητὴν ἔδραν» πβλ. καὶ σελ. 24: «ἡ φιλοσοφία ἀναιρεῖ τὰ καθ' ίδιαν φαινόμενα εἰς μορφὰς τοῦ ἴστορικοῦ γίγνεσθαι» καὶ ἄλλαχοῦ μεταχειρίζεται τὸ ἀναιρεῖν ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης.

Ἐν σελ. 8 ὅμιλεῖ περὶ ἐσχάτης ἐνώσεως τοῦ συνειδότος, ἐνῷ **ἀναπαύεται τὸ νόημα** πβλ. 16 «ὅ καθαρὸς νοῦς ἀναπαύεται ἐν ἑαυτῷ» αὐτ. «τὸ φιλοσοφικὸν συνειδὸς **ἀναπαυόμενον** ἐν ἑαυτῷ» καὶ σελ. 24 «ἡ γενικὴ ἵδεα τῆς ἴστορίας, αὐτὴ καθ' αὐτὴ (sic) θεωρουμένη **ἀναπαύεται** ἐπέκεινα τῶν μορφῶν τῆς ζωῆς» σελ. 25 ὁ σκοπὸς τῆς ἴστορίας, τουτέστι τὸ νόημα τοῦ ἴστορικοῦ γίγνεσθαι, ἔχει τὴν αἰτίαν ἐν ἑαυτῷ καὶ **ἀναπαύεται ἐν ἑαυτῷ** καὶ ἄ. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ νοήσῃ ταῦτα, ἂν μὴ ἔχῃ πρὸ διφθαλμῶν τὸ τῶν ἀξιολογικῶν «dass es Wahrheit gibt, die für sich besteht und in sich ruht» (πβλ. Rickert D. g. d. Eth⁶, 1928, σ. 301 κ. ἄ.)

Ἐν σελ. 26 ὅμιλεῖ περὶ καλλιεργείας, μεταφράζει δὲ οὗτο τὸ γερμανικὸν Kultur. Καὶ ἄλλοιθι πολλαχοῦ οὕτω μεταφράζει τὸν ὄρον.

Ἐν σ. 38 ποεῖται λόγον περὶ **ἀνοικτοῦ συστήματος ἀξιῶν**, οὓδεις δὲ νοεῖ τί λέγει, ἐὰν μὴ ἔχῃ γνῶσιν τῶν τοῦ Rickert (offenes System καὶ geshlossenes System der Werte) περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν (πβλ. Rickert, Die Probleme d. geschichtsphilosophie 1924, σ. 86. 119).

Ἐν σελ. 37 γράφει. **Τοῦ ποίησιν ἐννοοῦμεν, όποδε ποίημα κλπ.** μεταφράζων τὸ γερμανικὸν Unter Dichtung κτλ.

Κατὰ κανόνα γράφει τοῦτεστι, ταῦτος, ταῦτη, αὐτὸς καθ' αὐτός, αὐτὴ καθ' αὐτή, αὐτῆς καθ' αὐτῆς κλπ.

Ἐν τοῖς κατὰ μέρος παρατηροῦμεν ὅλιγα τινά· 1) Ἐν σελ. 8 περὶ μεταφυσικῆς ὅμιλῶν λέγει «Ἡ εἰδικὴ ἀναφορὰ τοῦ κατ'

ίδιαν φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν ὀνομάζεται συνήθως μεταφυσική». Ἀλλὰ μεταφυσικὴ οὔτε εἶναι οὔτε λέγεται συνήθως ἢ ἀναφορὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν.

Ἐν σελ. 8 περὶ μεταφυσικῆς διμιλῶν λέγει «Ἡ εἰδικὴ ἀναφορὰ τοῦ κατ³ ίδιαν φιλοσοφικοῦ συνειδότος πρὸς τὴν φύσιν ὀνομάζεται συνήθως μεταφυσική». Καὶ πάλιν «Ἡ μεταφυσικὴ ἀφορμωμένη ἀπὸ δογματικὰς ἀρχὰς οὐδαμῶς πρὸς τὰς θέσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ποιότητα τῶν κατηγοριῶν συμβιβάζομένας τίθησι δόγματα, τουτέστι θέσεις ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸν λόγον τοῦ συνειδότος». Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὗτη δὲν εἶναι ἀκριβής. Τὰ οὕτω λεγόμενα θὰ ἥδυναντο ἵσως νὰ λεχθῶσι περὶ τῆς παλαιοτέρας μεταφυσικῆς. Ἀλλ᾽ ἡ νῦν ἐπαγωγικὴ καὶ κριτικὴ μεταφυσικὴ ὡς γενικὴ ἐπιστήμη συνεζευγμένη πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως σπουδάζουσα νὰ δημιουργήσῃ περὶ τοῦ κόσμου ἔννιαίαν θεωρίαν εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ δογματικὸς πόθος περιβαλλόμενος τὸ πρόβλημα τοῦ λόγου. Ἡ κριτικὴ μεταφυσικὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μυθολογικὰς καὶ τὰς ποιητικὰς περὶ κόσμου θεωρίας, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ τῆς φαντασίας καὶ τοῦ συναισθήματος, ἔξετάζει τὰ ὅντα κατὰ τὸν ὁρθὸν λόγον μετερχομένη τὴν μέθοδον τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν.

Πολλοῦ λόγου ἄξιος θὰ ἡτο ὁ συγγραφεὺς τῆς κρινομένης διτοιβῆς, ἐὰν δι’ ἐπιτημονικῶν ἐπιχειρημάτων ἥλεγχε σφαλλομένην τὴν κριτικὴν μεταφυσικὴν καὶ τὰς περὶ αὐτῆς γνώμας τοῦ Fechner, τοῦ Wundt, τοῦ Paulsen, τοῦ Külpe, τοῦ Ziehmann, τοῦ Messer, τοῦ Driesch καὶ τῶν ὅμοφρόνων αὐτοῖς, μόνην δορθὴν τὴν γνώμην τοῦ Rickert καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι κυρίαν τῆς φιλοσοφίας ὑπόθεσιν νομίζουσι τὰ γνωσιολογικὰ θεωρήματα.

2) Ἐν σελ. 18 ἔξ. σπουδάζει ὁ συγγραφεὺς νὰ ἀνασκευάσῃ τὸν ἴσχυρισμὸν τῶν κατὰ μέρος ἴστορικῶν ἐπιστημῶν, καθ³ ὃν τὸ σύνολον τῆς ἴστορίας «ὅπως θεωρεῖται τοῦτο ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ὡς οὖσία νοητή, εἶναι κάτι ἀνύπαρκτον» Ἀλλ᾽ ἡ ἀντίρρησις αὐτοῦ ὅτι ἡ κατὰ μέρος ἐπιστήμη καταφέρεται κατὰ τῆς φιλοσοφίας ὡς μὴ δυναμένη νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν, διότι «ἡ ἰδέα

ούσα πάντοτε θέμα τῆς φιλοσοφίας, ἀπομένει ἀπρόσιτος πρὸς τὸ κατ' ἴδεαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς» δὲν φαίνεται λόγου ἄξια.

Παράδοξον δὲ φαίνεται καὶ τὸ (ἐν σελ. 19) λεγόμενον, ὅτι «τὸ κατ' ἴδιαν ἐπιστημονικὸν συνειδὸς ἀναφερόμενον πρὸς ὥρισμένον τι ὅν καὶ διακαθορίζόμενον ὑπὸ ὥρισμένων προϋποθέσεων ὅχι μόνον δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τὴν οὐσίαν τοῦ θέματος τῆς φιλοσοφίας ἀλλ' οὔτε δικαιούται». Πῶς τὸ ἐπιστημονικὸν συνειδὸς δὲν δικαιοῦται νὰ κατανοήσῃ τὴν οὐσίαν τοῦ θέματος τῆς φιλοσοφίας, δὲν εἶναι ἀμέσως φανερόν.

3) Ἐν σελ. 33 ἀποφαίνεται ὁ συγγραφεὺς ὅτι «τῆς ζωῆς ὁ νόμος εἶναι τὸ συλλέγεσθαι» ἀλλὰ δὲν ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τοῦ νόμου τούτου, δν, ὡς λέγει, ἡ γνόησεν ὁ Spengler.

4) Ἐν σελ. 35 ἀποκρούων τὰ διδάγματα τοῦ Marx καὶ τοῦ Hume ὡς ἀποδεχομένων «τὴν αἰσθησιν ὡς τὴν πρώτην καὶ κυρίαν ἀρχὴν τῆς γνώσεως» ἐπιλέγει: «Καθ' ἡμᾶς δμως εἶναι ἡ αἰσθησις πρόβλημα καὶ οὐχὶ ἀρχή. Ἀρχὴ εἶναι πάντοτε ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς». Ἄλλὰ τοῦτο ἔδει νὰ ἀποδειχθῇ, διότι ἄλλως τὰ διδάγματα τοῦ Wundt καὶ τοῦ Cornelius καὶ τοῦ Lipts καὶ τοῦ Krüger καθ' οὓς ἡ ψυχολογία εἶναι βάσις τῆς φιλοσοφίας διαμένουσιν ἄσειστα, αἱ δὲ ἀντιρρήσεις τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀπλοῦς ἴσχυρισμός.

5) Ἐν σελ. 38 δὲν συμφωνεῖ, λέγει, πρὸς τὸν Rickert εἰσάγοντα τὸ λεγόμενον ἀνοικτὸν σύστημα τῶν ἀξιῶν ἀλλὰ καὶ δὲν διασαφεῖ ἀποχρώντως τὴν ἴδιαν αὐτοῦ γνώμην οὖδὲ δεικνύει ὅτι ἡ γνώμη αὗτη εἶναι ἡ μόνη ὁρθή.

6) Πεφυρόμενα καὶ ἀδιανόητα εἶναι ὅσα λέγει ὁ συγγραφεὺς (σ. 42 εξ) πρὸς ἀναίρεσιν τῶν τοῦ Ἐγέλου καὶ τοῦ Marx, ὡς αὐτῶς δὲ ὅσα διδάσκει λέγων ὅτι «τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία καὶ δὴ τῆς πρὸς τὴν ἴστορίαν ἀναφερομένης ψυχῆς εἶναι τὸ ἀμορφόν, τούτεστι τὸ πρὸς τὴν μορφὴν τεῖνον καὶ τῆς μορφῆς τὰ γνωρίσματα ποθοῦν» (σ. 50) καὶ ὅσα ἔξῆς λέγει περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἀπολύτου ἀξίας.

7) Ἐγ σελ. 25 ἴσχυρίζεται ὁ συγγραφεὺς ὅτι «διὰ τῆς αὐτο-

τελείας ταύτης τοῦ νοήματος τῆς ἴστορίας ἀποκλείομεν οἵανδή-
πότε μεταφυσικὴν αἴτιαν καὶ οἵανδήποτε θεολογικὴν πρόνοιαν
ἀπὸ τὴν ἴστορικὴν ζωὴν» πβλ. καὶ σ. 31 ἔνθα λέγονται ἄλλα τε
καὶ τάδε «Τὸ συνειδός εἶναι ἡ ἀρχὴ παντὸς νοητοῦ ὅντος. Ἐπειδὴ
δὲ καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἴστορία εἶναι ὅντα νοητά, διὰ τοῦτο ἀπο-
κλείομεν κατὰ τὴν κατανόησιν αὐτῶν οἵανδήποτε θεολογικὴν ἐ-
πέμβασιν». Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀπλοῦς ἴσχυρισμός· ἔλλείπει ἡ ἀ-
πόδειξις τῶν λεγομένων.

8) Καθόλου δὲ ὅητέον ὅτι αἱ ὅντολογικαὶ ἀρχαὶ, πρὸς ἃς
Θέλει ὁ συγγραφεὺς νὰ προσαρμόσῃ τὴν περὶ τῆς ἴστορίας τῆς
φιλοσοφίας πραγματείαν, δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς. Διότι ἀσπάζεται
τὴν ἥκιστα πιθανὴν καὶ πολλαχῶς ἐλεγχθεῖσαν θεωρίαν τῆς ὑπο-
κειμενικῆς ἰδεολογίας (πρόσκειται ἴσχυρῶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν
αἵρεσιν τοῦ Fichte) καὶ φαντάζεται ὅτι τὸ συνειδός (λέγε κάλλιον
«ἡ συνείδησις» Bewustsein) δημιουργεῖ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἴστο-
ρίαν. Οὗτοι λέγει ἐν τοῖς Πρόλεγομένοις (σελ. 7) περὶ στοιχείου
τοῦ συνειδότος «ἔξ οὖ γεννᾶται ἡ ἴστορία καὶ ἡ φύσις» πβλ. καὶ
σ. 17 «Ἡ φύσις κατ' οὓσιαν θεωρουμένη εἶναι νοῦς. Τῆς φύ-
σεως τὰ αἴτια εἶναι αἱ κατηγορίαι τοῦ νοῦ. Τὰ ἔσχατα αἴτια τοῦ
συνειδότος εἶναι καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς φύσεως. Ἀλλην τινὰ ἀρχὴν
τῆς φύσεως ἔκτὸς τοῦ συνειδότος καὶ τῶν τοῦτο διεπουσῶν κα-
τηγοριῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἔννοήσωμεν». Συναφεῖς εἶναι αἱ
ἔξης παράδοξοι ὅντολογικαὶ ἡ μᾶλλον εἰπεῖν δογματικαὶ ἀπο-
φάνσεις τοῦ συγγραφέως ἐν συνεχείᾳ ἐκφερόμεναι (σ. 10). «Ἡ
φιλοσοφία καὶ ἡ φύσις γεννῶνται συνάμα. Ἡ φύσις γεννᾶται
διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ φιλοσοφία διὰ τῆς φύσεως. (!) Τὸ
νόημα τῆς φύσεως εἶναι φύσις καὶ φιλοσοφία συνάμα. Τὸ
νόημα τῆς φύσεως τὸ ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας δημιουργούμενον ἀ-
ποχωρίζεται κατ' οὓσιαν ἀπὸ τὸ νόημα τῆς φύσεως κατὰ τὴν μυ-
θικὴν τῆς φύσεως μορφήν».

“Ιδιον τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ κυριώτατον γνώρισμα πρέ-
πει νὰ εἶναι ἡ τῶν ἔννοιῶν ἀρρηκτος συνάφεια καὶ ἀδιάσπαστος:
ἄλληλουχία. Ἀλλ' ἐν ταῖς περὶ ὧν ὁ λόγος πραγματείαις βλέπει

τις φράσεις ἐπακολουθούσας εἰς φράσεις καὶ προτάσεις παρατιθεμένας εἰς προτάσεις ἀνευ λογικῆς καὶ γραμματικῆς συνδέσεως. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν πραγματειῶν τούτων ἀποβαίνει δεινὸν ἀγώνισμα καὶ ἀνιαρδν ἔγχειρημα, διότι εἶναι μεσταὶ σκοτεινότητος καὶ ἀκαταληψίας, ἐξ ἣς δὲν ἔξαγουσι τὸν ἀναγνώστην τὰ κατὰ κόρον ἐπαναλαμβανόμενα «τουτέστι». (Ἐν μόνῃ τῇ τελευταίᾳ διατριβῇ ἔμετρήσαμεν περὶ τὰ 200 τουτέστι). Δὲν ἀποχρύπτομεν δὲ τὸν φόβον, μήπως ἡ ἀνάγνωσις ή καὶ ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἀνάγνωσιν τοιούτων βιβλίων ἐμποιήσῃ ἀποστροφὴν μᾶλλον ἢ ἀγάπην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν¹.

Τὰ εἰρημένα πάντα ἔχοντες πρὸ διφθαλμῶν, τά τε μεθοδολογικὰ δηλονότι καὶ τὰ πραγματικὰ πλημμελήματα καὶ δὴ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν δασάφειαν καὶ τὴν κρατοῦσαν ἀκαταληψίαν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων, ἐπαινοῦμεν μὲν τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοπονίαν τοῦ ὑποψηφίου ἀλλὰ μετὰ πολλῆς λύπης ἀδυνατοῦμεν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν ὕριμον εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀκαδημεικοῦ διδασκάλου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Μαρτίου 1929.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

-
1. Καὶ ἄκων ἀναμιμνήσκεται τις ὅσα ὁ Paulsen εἶπε περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ ὕφους καὶ περὶ ἀκατανοησίας ἐπιπολαζούσης παρά τισι Σχολαῖς. *'O doctor profundus καὶ doctor inintelligibilis*, ως περιέγραψεν αὐτοὺς ὁ Γερμανὸς σοφός, ἀναδύονται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀναγνώστου, ἔτι δὲ καὶ ὁ ἐπαινος τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ τοῦ Schopenhauer τοῦ ζηλώσαντος τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν σαφήνειαν τοῦ ὕφους ἔκείνων (πβλ. καὶ Becher, *Einleitung*, 1926, σελ. 6 ἐξ.).